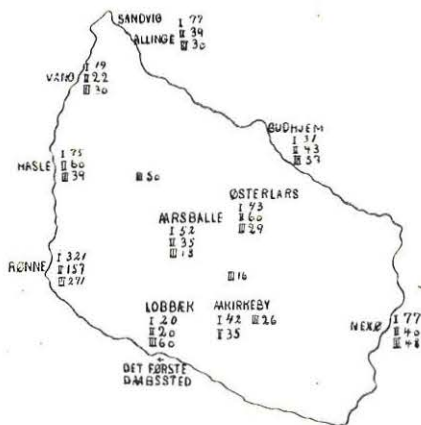

MINDESKRIFT

BORNHOLMS BAPTISTMENIGHED

1848 — 1923

RØNNE

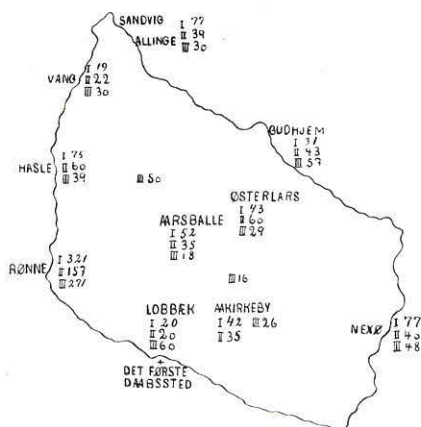
TRYKT I COLBERGS EFTF. BOGTRYKKERI

1923

MINDESKRIFT

BORNHOLMS BAPTISTMENIGHED

1848 — 1923

RØNNE

TRYKT I COLBERGS EFTF. BOGTRYKKERI

1923

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Forord	S. 3
Menighedens Tilblivelse og Udvikling. Mich. Andersen	5
P. A. Hohn. Mich. Andersen	26
Jesper Andersen. Mich. Andersen	31
Hans Kruse. Mich. Andersen	32
Menigheden i Jubilæumsaaret. Johs. Rødvig	35
Søndagsskolen. Efter Optegnelser af P. A. Holm	40
Ungdomsvirksomheden. Mich. Andersen	43
Sangkoret og Hornorkestret. Mich. Andersen	43
Menighedens Hjelpeprædikanter. Johs. Rødvig	45
Oversigt d. 13. Maj 1923	48
Medlemsstatistik. H. Jacobsen	50
Do. grafisk Tavle. H. Jacobsen	52

FORORD.

Da Menigheden tog under Overvejelse, hvorledes dens 75 Aars Jubilæum burde højtideligholdes, var man snart klar over Nødvendigheden af at udgive nærværende Mindeskrift. Der har hidtil kun været skrevet saa forholdsvis lidt af Menighedens Historie, og en Del af det, der gerne skulde huskes, vilde ellers let gaa tabt.

Menigheden overlod det til Brdr. Mich. Andersen, H. Jakobsen og undertegnede at samle Stoffet til Festskriftet, og det har vi nu efter bedste Evne efterkommet.

Maa nu dette Overblik over de første 75 Aar af Bornholms Baptistmenigheds Historie rigtig vise Guds overvættens Naade frem, for det er jo da i Grunden ved Guds Naade i Jesus Kristus vor Frelser, at alle Velsignelserne gennem de 75 Aar er kommen Menigheden til Gode.

Rønne d. 20. Juni 1923.

Johs. Rødvig.

Før en Del Aar siden opfordrede Br. P. A. Holm med flere mig til at skrive Bornholms Baptistmenigheds Historie. Jeg lovede det ikke dengang, da jeg frygtede for, at den Opgave var for stor, men da Sagen havde megen Interesse for mig, har jeg stadig haft paa Sinde

at forøge det Materiale, som jeg i Forvejen havde samlet. En Del fik jeg ogsaa overladt af P. A. Holm, som han havde samlet. Imidlertid har jo Menigheden nu ønsket, at der skulde udgives i Festskrift i Anledning af 75 Aars Jubilæet, og da Opfordringen blev rettet til mig om at yde mit Bidrag dertil, syntes jeg ikke at kunne undslaa mig, da jeg jo var en af de faa, som havde levet med i Menigheden, seet dens Udvikling og Vækst og kendt de Mænd nøje, som havde været de bærende Kræfter gennem mange Aar og som en Menigheds Liv er saa nøje knyttet til. Det væsentligste af De danske Baptisters Historie, der omhandler Bornholms Menighed, har jeg benyttet. Jeg maa nu bede alle, som læser mine Artikler, ikke at glemme, at jeg kun er Dilettant paa det Omraade, men jeg har gjort det saa godt, jeg kunde.

Rønne i Juni 1923.

Michael Andersen.

MENIGHEDENS TILBLIVELSE OG UDVIKLING.

DEN FØRSTE BAPTIST-VIRKSOMHED paa Bornholm begyndte omkring Aaret 1847, da Forfølgelsen af Baptisterne andre Steder i Landet var ved at ophøre. Især i København fik de Lov at føle daværende Biskop J. P. Mynsters Strængthed, fordi de tillod sig at tro og handle anderledes end han. I København drev man offentlig Spot med „Gendøberne“, opslog Plakater og skrev Smædeviser om dem. I Vittighedsbladet „Korsaren“ maatte de af og til holde for. Kun enkelte Gange møder man dem i dansk Skønlitteratur og selvfølgelig paa en nedsættende Maade. F. Eks. Ingemann i „Landsbybørnene“, Bergsøes „Fra den gamle Fabrik“, Emanuel Henningsens „En Baptistpræst“, formentlig sammenblandet med Mormonerne.

Blandt dem, der maatte bringe store Ofre for sin Tro og Overbevisning, var Kattuntrykker Peter Emil Ryding, som senere blev Forstander for Menigheden paa Bornholm. Han og hans Hustru var blandt de første, der blev døbt i København, og det synes, som om han var en af dem, der længtes mest efter Daaben. Et Skrift af Købner „Hvori bestaar Daaben, og hvem skal døbes?“ læste han, og han har fortalt, at da han fik ovennævnte Skrift, gik han ud paa Kirkegaarden og satte sig under et Træ, og under Læsningen brast han i Graad og udbredte Bladene for Herrens Ansigt lig Ezekias og bad om Vejledning. Vore Venner i København skriver nu til Hamborg med Begæring om, at der maa træffes Foranstaltninger til deres Daab.

Dette blev efterkommet, og Købner og Oncken ankom til København den 26. Oktober 1839. Søndagen den 27. Oktbr. blev Ryding og hans Hustru samt 9 andre døbt af Oncken i Lersøen i Nærheden af København tidlig om Morgenen, og dette var altsaa den første Baptistdaab her i Landet. Ryding blev sammen med Brødrene Mønster en af de ledende i Københavns Menighed. Af den Grund blev han ogsaa en af dem, som Forfølgelsen først gik ud over. Han blev straffet baade med Fængsel og Bøder. En lille Prøve af Rydings Dagbogs-Optegnelser viser dette: Den

22. Oktbr. (1841) blev jeg arresteret for Guds Ords Bekendelse. Den 13. December blev jeg løsladt af Arresten (ca. 52 Dage). Den 23. Novbr. blev jeg ved Højesteret idømt en Mulkt af 30 Rdlr. Den 2. April igjen en Mulkt paa 100 Rdlr. Da jeg ikke kunde betale, blev jeg udpantet, og da Pantet ikke kunde forslaa, maatte jeg sidde i Fængsel fra den 7. Novbr. 1842 til den 10. Januar 1843 (ca. 65 Dage).

Da Baptistbevægelsen naaede hertil Bornholm, var Forfølgelsens Tider som før sagt ved at ophøre. Banebryderen for denne Virksomhed her var *Søren Nielsen*. Han kom til Verden 25. Januar 1822 paa den kgl. Fødselsstiftelse i København; Moderen var en Gaardmandsdatter fra Bornholm, og Faderen var „borgerlig Artillerist“. Da Drengen var et Aar gammel, døde hans Fader, og Moderen, som nu var i en kummerlig Stilling, tog da Barnet med sig til Bornholm for dér at søge Tilhold hos sine Slægtninge. Imidlertid fik hun en Tjenestepigeplads hos Præsten i Rønne, og denne tillod hende at have Drengen hos sig i Præsteboligen; senere giftede hun sig med en Sømand Ole Møjesen der i Byen. Da Søren var konfirmeret, blev han sat i Lære hos en Urmager i Rønne, paa hvis Værksted der lavedes bornholmske Stueure. Efter at være bleven Svend, rejste han til København, hvor han i Aaret 1843 fik Arbejde paa et Taarnurværksted. En Dag i 1845 kom en Ven af Mesteren ind paa Værkstedet — han var just hjemkommen fra London — og siger til en af Nielsens Arbejdskammerater: Du, som al Tid spekulerer i det engelske, her har Du noget at studere i! og med det samme rakte han ham i Spøg en Traktat i det engelske Sprog. Traktaten, der var udgivet af de engelske Baptister og var bleven uddelt paa Gaden i London, oversatte Svenden nu i sin Fritid i Nielsens Paahør. Men hvorvidt det var herved, at Nielsen blev opvakt og søgte hen til de københavnske Baptister, derom véd man ikke noget bestemt; en anden af Nielsens Arbejdskammerater nævnes ogsaa som Redskab til at drage ham den Vej. Han kom i hvert Fald til de københavnske Baptisters Forsamlinger, hvor han hørte Herrens Ord, og i Foraaret 1847 blev han døbt.

Snart efter rejste han paa Menighedens Opfordring over til Bornholm for at vidne om Herrens Naade mod Syndere; men — da han var kommen til Rønne og gik omkring paa Gaderne, følte han sin egen Ringhed og Uduelighed endog i den Grad, at han uden at besøge Slægtninge eller bekendte gik tilbage til Havnen, opsøgte det Skib, der først gik til København og rejste tilbage med det. Han meddelte det passerede til Menigheden og tog atter Arbejde paa det Værksted, han nylig havde forladt.

Men i Slutningen af Aaret kom han til Rønne at bo og begyndte for egen Regning at forarbejde bornholmske Stueure. Nu følte han alligevel Trang til at vidne for sine Medmennesker om Synderes Frelse, og sin første Missionsgerning udførte han paa den Maade, at han gik ud til Fiskerlejet Arnager en lille Mils Vej fra Rønne; her traf han en hel Forsamling af

Kvinder, der under aaben Himmel stod og sladrede. Søren Nielsen henvendte sig til dem med det Spørgsmaal, hvad saa mange ret kunde have at samtale om. De syntes at blive lidt forlegne derved; men Søren Nielsen spurgte — Spørgsmaalets Form røber hans egen Forlegenhed —, om de var komne sammen for at tale om, hvad Jesus havde gjort til Synderes Frelse. Det var en hel fremmed Tale for disse Kvinder. Nielsen udlagde derfor Frelsens Vej nærmere for dem, og de lyttede opmærksomt til. — Nu var Isen brudt. Søren Nielsen kom igen, og naar han kom, blev der i en Fart sendt Bud efter Tilhørere, hvis Antal syntes at tiltage for hver Gang.

Nielsen optraadte nu som Prædikant ikke blot i Arnager, men i Sose og andre Steder. Den egentlige Forfølgelse var jo forbi i det øvrige Land, og her paa Bornholm blev det da heller ikke til meget. En Forsamling i Arnager blev opløst af Byfogden, og Nielsen maatte møde i Forhør, men dermed var det forbi. I Sose gjorde „Sandemanden“ (Sognefogden) Forsøg paa at standse en Forsamling og arrestere Nielsen. Men da Stedets Ejer gjorde opmærksom paa, at Nielsen var „bestilt“ til at læse, og da han oplæste af Bibelen i en siddende Stilling, saa kunde de ikke gøre ham noget.

Alt fra Nielsens første Virksomhed var flere blevne bragte i Bekymring for deres Sjæle, og trods adskillig Modstand overgav nogle sig til Herren. Fem saadanne, to Par Ægtefolk og en Mand, ønskede da at blive døbt. Men da Nielseu ikke af Menigheden i København var beskikket til at døbe eller til iøvrigt at indtage en Forstanders Plads, saa var en Broder *Vilh. Andersen* fra København bleven hidkaldt for at døbe disse fem, hvilket ogsaa skete den 12. Maj 1848 efter Solnedgang i Havet ved Sose. De døbt var: Jens Severin Pihl og Hustru, Hans Hansen Høj og Hustru og Hans Peter Larsen. Dagen efter blev Menigheden stiftet, og de nydøbte nød sammen med de to andre Brødre den hellige Nadver. S. Nielsen blev samme Dag valgt til Forstander.

Efter 1849 begyndte Nielsen at holde Forsamlinger i Rønne, ligesom ogsaa andre Brødre ledede Sammenkomster trindt omkring paa Øen. Den første Daab ved Rønne fandt Sted den 6. Juli 1851. I de Tider blev Daaben udført i Havet og stedse ved Nattetid for at undgaa Opløb og Forstyrrelse af fjendtligsindede. Forsamlingerne i Rønne blev kun smaat besøgte; men naar Nielsen prædikede ved Knorrenborg, en Fjerdingvej fra Byen, da drog Folk derud stundom i hundredvis for at høre ham.

Efter en Tids Forløb valgte man *Hans Peter Larsen* i Sose til Diakon, og senere flere bl. a. *Lars Hansen Holm* i Rø, som senere bliver omtalt. Søren Nielsen har været meget virksom, har holdt Møder mange Steder paa Øen, bl. a. paa Kirkebogaard i Klemens, Yppernegaard og Hullegaard i Nyker, Bjerregaard i Klemens, Engel, Skarpeskade m. fl.

Til Møderne i Rønne var det vanskeligt at faa Lokale, da Folk var bange for at fornærme Præsten. Det første Sted, hvor der holdtes Møder, var paa Østergade, hvor nu Menighedens Kasserer Br. H. Jacobsen bor. Dengang bad de om at faa Lov til at holde Møde der sandsynligvis for gode Ord og Betaling, og fra det Sted administreres nu aarlig ca. et halvt Hundrede Tusind Kroner, som anvendes til Baptisternes Virksomhed her paa Øen. Det næste Sted, man holdt Møde, var hos „Peter Kulgraver“ i Vimmelskæftet. Søren Nielsen lejede selv en Sal af ham Søndag Eftermiddag. Om Aftenen kunde han ikke faa den, for saa skulde der være Dansebod, og det tjentes der mere ved. Senere holdtes Møderne forskellige Steder i Byen. Det syntes dog, som om der var Fremgang, og det saa jo forholdsvis lovende ud. Imidlertid havde den lille Menighed dog store Prøvelser endnu at skulle gennemgaa.

Søren Nielsen købte nemlig et nedlagt Teglværk, der laa syd for Rønne. Da han ikke ejede noget selv, men maatte laane Pengene for at faa det i Gang, var det selvfølgelig et voveligt Foretagende at indlade sig paa. Blandt andre Vanskeligheder var ogsaa den, at han ikke kunde passe Brændingen i Ovnene om Søndagen, da det stred imod hans Menigheds Opfattelse af Søndagens rette Brug, og dette var jo nødvendigt ved et Teglværk. Der er ellers flere Ting, der tyder paa, at S. N. har været en virksom Natur. Han byggede f. Eks. den Husrække, der staar langs søndre Landevej Matr.-Nr. 1—7. Efter Br. D. F. Ipsens Udsagn gjorde han alt, hvad han kunde for at klare sig paa en hæderlig Maade, hvad der dog ikke lykkedes for ham. Hans økonomiske Stilling blev rent fortvivlet. Hans Heste f. Eks. var saa magre, at de vakte Opmærksomhed, hvor de kom. Til sidst kom han i saa store Vanskeligheder, at han blev sat i Gælds-fængsel og blev udelukket af Menigheden i August 1853.

Da S. N. kom ud derfra, meddeler han Menigheden i et Brev dateret 2. Febr. 1854, at han havde bestemt sig til at rejse til Amerika. I denne Skrivelse foreholder han dem, hvorledes han som fremmed kom til dem med Evangeliets glade Budskab, hvorledes han blev forfulgt, snart stillede for den verdslige Domstol og snart for den gejstlige, og dengang var de delagtige i hans Glæde og aandelige Rigdom. Knap et Aar var gaaet, før Hovmod indsneg sig, hvad der var en stor Sorg for ham. Han mindede dem om, hvorledes han arbejdede om Dagen i Snogebæk og rejste om Natten, hvorledes Brødrenes Hjerter var varme for Herrens Sag, idet de fleste meldte sig som Missionærer. Men „Djævelen syntes ikke om det, og I lod Eder forføre til at handle uretfærdigt imod mig, hvilket I ingenlunde kan forsvare hverken for Gud eller Mennesker, nej! Ikke engang for mine Fjender, ja selv den, der glædede sig ved, at jeg var skilt fra Eder, endogsaa han maatte misbillige Eders Fremgangsmaade.“ Derefter minder han dem om deres stærke Ord baade imod ham og om ham, der

førte ham til Fortvivelse. I denne Tilstand lod han sig „lede ud paa Isen“, hvor han faldt og søgte nu forgæves efter sine Venner. Alligevel skulde alt dette fra hans Side være glemt, og han vilde forlade sit Fædreland med et forsonligt Sind imod dem. Idet han beder dem give ham Bevis for, at han havde tjent dem som Forstander, ønsker han, at Guds Naade, Barmhertighed og Fred maa bestandig hvile over dem for Tid og Evighed og siger dem saa det sidste Farvel.

Senere kom der Brev fra ham fra Amerika dat. 19. Jan. 1855. Ogsaa her minder han dem om, hvorledes han under baade indvortes og udvortes Trængsler og stor Fattigdom var Redskab til deres Frelse. Han skriver bl. a.: „Man havde sat mig til Vingaardens Vogterinde, men jeg bevarede ikke min egen Vingaard, som jeg havde (Højs. 1. 5—6). Gud tilgive mig og gøre mig for Eftertiden stærkere og trofastere, saa at jeg ikke atter skal korsfæste ham.“

Efter Nielsens Udelukkelse blev *Lars Hansen Holm* valgt til at lede Forsamlingerne og varetage Menighedens Anliggender fra Aug. 1853 til 3. Juli 1854. Menigheden talte dengang 35 Medlemmer. Han har selv fortalt, at den første Gang, han skulde prædike, havde han lært Prædikenen udenad efter en gammel Prædikenbog. Denne laa ved Siden af ham paa en Huggeblok, medens han arbejdede, han var nemlig Træskomager. Han var forøvrigt en meget opofrende Mand og meget nøjsom. Han boede ca. 3 Mil fra Rønne, men gik dertil om Søndagen for at prædike. Menighedens Medlemmer var jo fattige, men maaske ogsaa meget ubetænksomme, idet de lod ham kostere sig selv. Han plejede at have et Par Stykker Brød i Lommen, sommetider med lidt Fedt paa, og dette sad han paa en Grøftkant og spiste. I Aaret 1857 ser det dog ud til, at Forholdene har forbedret sig lidt. Der er nemlig opført følgende Post i Regnskabet: „Til Br. Holms Vederkvælgelse er udbetalt 2 Rdl. 2 Mk. 8 Sk.“ Denne Vederkvælgelse bestod i, at han spiste Middag hos en Søster i Menigheden, som fik det godtgjort af dens Kasse.

Her maa vi foreløbig afbryde Beretningen, mens vi gør en lille Afstikker udenfor selve Bornholm.

Omtrent $2\frac{1}{2}$ Mil nordøst for Bornholm ligger en lille Øgruppe bestaaende af tre smaa Klippeøer, som gaar under Fællesnavnet *Kristiansø*; de to største Øer var befæstede, og kun disse var beboede. Foruden Fæstningens Besætning, dens Familjer og nogle Embedsmænd med Familjer, havde Øerne omtrent 200 andre Indvaanere, som levede af Lodseri, Handel, Fiskeri og Edderdunssamling.

Omtrent samtidig med, at den baptistiske Bevægelse kom til Bornholm, naaede den ogsaa til Kristiansø, og Redskabet dertil var en Pige af de københavnske Baptister, som kom derover for at besøge nogle Slægtninge. Det behager ofte Herren at betjene sig af ringe Redskaber, naar han vil

have noget udrettet, og saaledes var det ogsaa her. Ikke blot Pigen Slægtninge, men flere andre endog Mænd af den militære Besætning blev ved hendes Vidnesbyrd og Omgængelse vakte til Bekymring for deres Sjæles Frelse.

Men Modstand var der dog ogsaa. En Aftenstund, da Pigen sad og sang nogle Salmer i sine Slægtninges Hjem, samlede en Mængde udenfor og gjorde Spektakler. Dørene blev laasede for at hindre Urostifternes Indtrængen; men disse slog Dørene i Stykker, og Pigen tilligemed Husets Beboere maatte flygte gennem et Vindu ud i Haven. Omsider kom Skolelæreren til og søgte at stille Larmen. Urostifterne maatte næste Dag møde hos Garnisonsavditøren og fik dér en Tilrettevisning. Pigen Moder blev døbt 1849 under et Besøg i København.

I August Maaned Aaret efter aflagde *Ryding* et Besøg paa Kristiansø og virkede noget mest ved Husbesøg. Men det paafølgende Aar (1851) kom han atter og da særlig med det for Øje at komme til at prædike Evangeliet. Øens Kommandant overlod ham velvilligt Sygehuset til dette Brug, og dér holdt han da en Del Møder. Mange af forskellig Stand hørte ved denne Lejlighed Herrens Ord, og nogle blev ogsaa opvakte, derimellem en af de værste blandt de før omtalte Urostiftere. Inden *Ryding* rejste, meldte der sig tre, to Mænd og én Kvinde, som begærede at blive døbt; den ene af Mændene var Stedets Kirkebetjent og Kirkesanger, som imidlertid nu havde frasagt sig sit Embede. Præsten havde dem oppe hos sig for at overtale dem, men det hjalp ikke. De blev døbt den 29. August og den 1. September; dette var den første Baptistdaab paa Kristiansø.

Næste Sommer kom *Ryding* igen. Ogsaa denne Gang erfarede Aandens Naadevirkninger; flere modtog Ordet, og to Sjæle blev ved denne Lejlighed døbt. Af disse seks Søkende blev der saa stiftet en lille Menighed den 13. Juli 1852, og Br. *Chr. Thorn* blev valgt til at lede dens Sammenkomster. Der samlede saa herefter regelmæssigt hver Søndag 10—15 Personer til Bøn og Guds Ords Betragtning.

Da *Ryding* skulde rejse hjem, indtraf der en vedvarende nordøstlig Storm, som hindrede Post- og Passagerbaaden fra Bornholm i at komme over til Øen. *Ryding* kunde saaledes ikke komme derfra, uagtet Vinden var god til Bornholm. Men da Kommandanten skulde have Postsager besørgede, maatte Overlodsens foretage en Ekstratur til Bornholm i den Anledning. *Ryding* bad da om at faa Lov at sejle med; men Lodsens, der var en Fjende af de troende, vilde ikke have ham i Baaden. Til andre ytrede han, at om det kunde gaa an, saa havde han Lyst til at hænge *Ryding* i et Reb udenfor Baaden og sejle ham død i Land. Stormen lagde sig dog snart, og *Ryding* kom saa afsted med Postbaaden. — Kort Tid efter *Rydings* Bortrejse aflagde Sjællands Biskop et Besøg paa Øen for at indvie Kirken, som var bleven ombygget. Han tilligemed flere andre fra

Rønne og København kom med Dampskibet „Skirner“ fra Bornholm. I blikstille Vejr roede Overlodsens med to andre Mænd Dampskibet i Møde; men de kom for nær til det og blev oversejlede af det netop, saa fortælles der, paa det samme Sted, hvor Lodsens hin Dag havde sagt, han vilde sænke Ryding. De to Mænd reddede sig op paa Damperen; men Overlodsens forsvandt med Baaden. Kommandanten udsendte en Mængde Baade for at søge efter den forulykkede, men alt var forgæves. Et Par Dage efter fandt et Par af de baptistiske Brødre den sunkne Baad, og da de fik den slæbt ind til Øen, opdagede de noget Reb, der hang ud fra den; de drog det op, og til deres store Bestyrtelse saa de, at Lodsens døde Legeme hang fast ved det. Ingen kunde begribe, hvorledes dette var gaaet til; han var bogstaveligt fastbunden til sin egen Baad og slæbt gennem Vandet, ganske som han havde ønsket at gøre ved Ryding. — Mange, selv vantro Mennesker, var enige i at betragte denne Begivenhed som en Gudsdom.

Ved et Besøg, som Ryding i 1853 aflagde paa Øen, blev endnu to Sjæle døbt; det var de sidste. Menigheden bestod nu af otte Medlemmer, og Herren hjalp dem at staa fast, skønt de var Genstand for en hel Del Modstand blandt andet ogsaa fra Mormonerne. I Aaret 1855 nedlagdes Fæstningen, og de af dens Beboere, som ikke kom til at gøre Tjeneste ved Fyr eller Havn, blev befalet at forlade Øen. Alle Menighedens otte Medlemmer flyttede da over til Bornholm og forenede sig med den der-værende Menighed.

Vi vender saa tilbage til det egentlige Bornholm og optager den afbrudte Traad.

I den bornholmske Menigheds Historie forekommer en Begivenhed, som danner et Modstykke til, hvad der er fortalt om Lodsens paa Kristiansø; Hovedpersonen deri er en Broder ved Navn Andreas Peter Trommer. Han var barnefødt paa Bornholm; men som Dreng gik han til Søs. Under et Ophold i Boston kom han under Guds Ords Indflydelse, og 30 Aar gl. blev han døbt og optagen i en Baptistmenighed dér. Det kom nu til at ligge ham paa Hjærte, at den Velsignelse, han havde erfaret, ogsaa maatte blive hans bornholmske Slægtninge til Del; i den Anledning rejste han hjem, og efter 20 Aars Fraværelse stod han atter iblandt dem. Det var i Aaret 1851. Hans Slægtninge boede i Snogebæk, et Fiskerleje paa Sydøstsiden af Øen; dér tog Br. Trommer nu ogsaa Ophold og ernærede sig som Fisker, desuden fik han Ansættelse ved Stedets Redningsvæsen. Hans Vidnesbyrd var heller ikke forgæves, idet nogle overgav sig til Herren og blev tillagde hans Menighed. Selve den mærkelige Begivenhed fortæller Ryding saaledes i „Missionsblad“, Nr. 7, 1856:

„Natten imellem den 28. og 29. Marts grundstødte et tysk Skib med 7 Mands Besætning en Fjerdingsvej fra Snogebæk 300 Alen fra Kysten. Da Beboerne hørte Besætningens Nødskrig, to Lig drev i Land, og de

andre var i stor Fare, ilede de dem til Hjælp. Redningsapparaterne blev hentede til Strandbredden, og der blev sendt en Raket ud til det strandede Skib, hvorved en Trosse blev fastgjort. Men snart kom Snøgebækkerne til den Overbevisning, at det strandede Skib ikke vilde holde sig ret længe mod det oprørte Hav, da der blæste en stærk Nordøststorm, og Søen væltede sig med rasende Magt mod Skibet. Da besluttede de at forsøge at gaa ud i en Baad; men paa Grund af den stærke Strøm vilde de, i Steden for at bruge Aarerne, med Hænderne hale sig hen til Skibet i det dér fastgjorte Tov, for at ikke Baaden skulde drive af. De var ogsaa alt komne halvvejs op over de værste Brændinger; men var Søen ikke saa stærk mere, saa var Strømmen, da den ikke længer blev delt ved Søens Brækning, desto stærkere, og i et Nu kæntrede den Baaden, og alle seks Mand blev kastede i Havet. De fem af dem fandt deres Grav i Bølgerne; men Herren vidste at beskærme sit elskede Barn, vor Broder, der ogsaa var med. Han holdt fast i Kølen af Baaden, der laa med Bunden i Vejret. Med stor Anstrængelse blev Baaden halet i Land og vor Broder stod reddet blandt sine elskede. Herren har herved forherliget sit store Navn; da vore Søskende i Snøgebæk hidtil havde været foragtede af Byens Folk, saa viste Herren herved et talende Bevis paa, at hans Haand er udstrakt til at beskærme sine Børn.“

Der siges ogsaa, at dette Redningsforsøg skete mod Br. Trommers Raad, og at han, før de gik ud, fjærnede sig lidt fra de andre og i Bøn anbefalede sig til Gud, hvorover hans Kammerater bandede og spottede. De skibbrudne blev efter Ulykken bragte i Land ved Hjælp af Redningsstolen. Br. Trommer blev snart efter udnævnt til Formand for det stedlige Redningsvæsen.

Medens Søren Nielsen var Forstander, hørte han, at Ryding havde været paa Kristiansø. Han advarede da sine Medlemmer for at komme i nærmere Berøring med ham. Baptisterne i København stod nemlig delt i to Menigheder, hvoraf Nielsen var udgaaet fra den mønsterske, og Ryding fra den anden. Efter Nielsens Udelukkelse besøgte Ryding Bornholm. Han boede dengang hos en Søster i Menigheden, men lejede en Stue, hvor der blev holdt nogle Møder. Her sad Tilhørerne med hver sit Lys, som de tændte, medens de sang og slukkede det igen under Prædikenen af Sparsommelighedshensyn. Her fik J. H. Dahl Penge af Ryding til 3 Brædder, hvoraf han lavede 2 Bænke. Dette var nok B. H. B. M.s første Fællesejendom.

Ryding valgtes til Forstander den 3. Juli 1854, men Menigheden blev jo ikke „stiftet“ dette Aar, som han heretter paa Konferencen i Hamborg 1860.

Ryding var nemlig en ivrig Partimand og vilde ikke anerkende noget, der var udgaaet fra hans Modstanders Lejr.

Samtidig med sit Valg til Forstander fik han den Bestemmelse indført i Forhandlingsprotokollen, at ingen Optagelse, Daab eller Udelukkelse maatte finde Sted uden hans Nærværelse, hvortil „alle samtykkede“. Endskønt denne Bestemmelse var forstaaelig, og den sidste Bemærkning „alle

samtykkede“ fuldt paa sin Plads, er det nok alligevel et Udtryk for Forholdet i Almindelighed mellem ham og den lille Menighed. Der var vistnok kun en Maade at afgøre Sagerne paa. Ryding var Far og Medlemmerne lydige Børn, som alle samtykkede.

Selv om Ryding maaske var noget myndigt anlagt, og som Forstander M. Larsen sagde en Gang, at han var Pave i Menigheden paa Bornholm, saa kom dette maaske alligevel Menigheden tilgode, da Medlemmerne stod saare uforstaaende overfor saa mange Forhold i Menighedslivet. Ikke fordi disse Medlemmer var mindre udviklede end andre, men fordi Datidens Mennesker i al Almindelighed var aldeles ukendt med alt, hvad der angik frikirkelige Forhold.

P. Ryding.

Ryding var nøjsom og uegennyttig. Af Menigheden fik han ingen Løn, men derimod af et amerikansk Missionselskab. For dette virkede han som Kolportør blandt Sømænd i København om Vinteren. Om Sommeren var han herovre, da der ikke var mange Søfolk hjemme ved den Tid. Hans Familie boede i København, da hans Hustru ikke kunde finde sig i at bo herovre. Ryding havde noget Kendskab til Homøopati og blev temmelig søgt som „Sukkerdokter“, hvad der dog ikke gav ham nogen nævneværdig Indtægt, da det mest var fattige Folk, der søgte ham, og forøvrigt forbød Loven ham at forlange Vederlag. Han virkede til megen Velsignelse og i „Den danske Evangelist“ saavel som i „Missionsblad“ findes jævnligt Beretninger fra ham om Fremgang her paa Øen.

Menighedens Forsamlingssteder i Rønne flyttedes fra et Sted og til et andet.

Daabshandlingen vedblev at foregaa under aaben Himmel, men ikke om Natten som forhen. Der var da gerne en stor Mængde Tilskuere til Stede, som med Opmærksomhed betragtede Daabens Udførelse i det stundom oprørte Hav. Undertiden blev der udvist nogen Raahed, f. Eks. ved en Lejlighed havde den daværende Skibsbygmester og Matador betalt en Del store Læredrenge for at kaste med Græstørv og Sten ned paa de forsamlende, der stod ved Strandbredden.

Den 8. Juni 1857 valgtes Dahl og Ipsen til at samle Penge ind til et Forsamlingshus.

Der blev indsamlet her paa Øen	162	Rdlr.	2	Mk.	0	Sk.
Fra Amerika indkom	73	”	2	”	0	”
Vandløse ved Laurs Henriksen . .	22	”	2	”	0	”
Ubekendt	2	”	4	”	8	”
Fra Slagelse	18	”	0	”	0	”
” Oure	15	”	0	”	0	”
” Nyborg	6	”	4	”	8	”

Ialt 300 Rdlr. 3 Mk. 0 Sk.

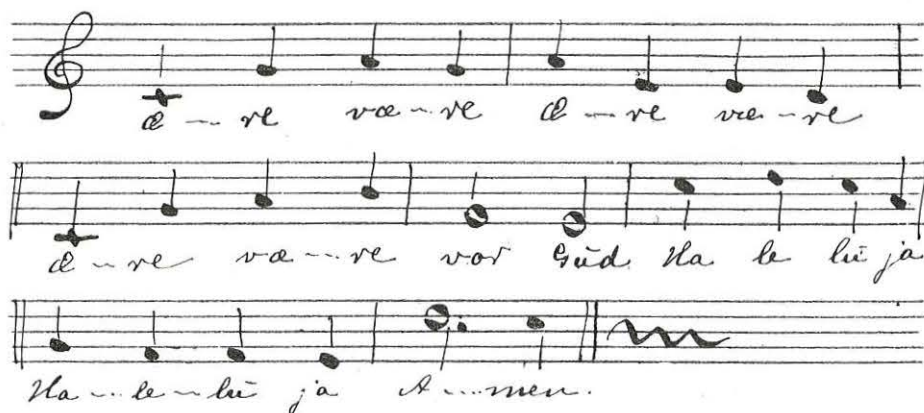
Menigheden købte da i Aaret 1861 et almindeligt 4 Fags Hus i Antoniestræde, hvad der paa den Tid betragtedes som et stort Fremskridt. Bidragene var kun yderst smaa dengang. I det Aar beløb hele Menighedsbidraget sig kun til ialt 46 Rdlr. 4 Mk. og 7 Sk., der fordelte sig saaledes:

11	Medlemmer	gav	8	Sk. om	Maanedn,
11	"	"	4	"	"
8	"	"	6	"	"
3	"	"	10	"	"
2	"	"	12	"	"
1	"	"	16	"	"
1	"	"	20	"	"
1	"	"	24	"	"

De øvrige havde intet ydet.

Den væsentligste Udgift var Husleje 22 Rdlr., Belysning og Varme 20 Rdlr. 4 Mk. 11 Sk.

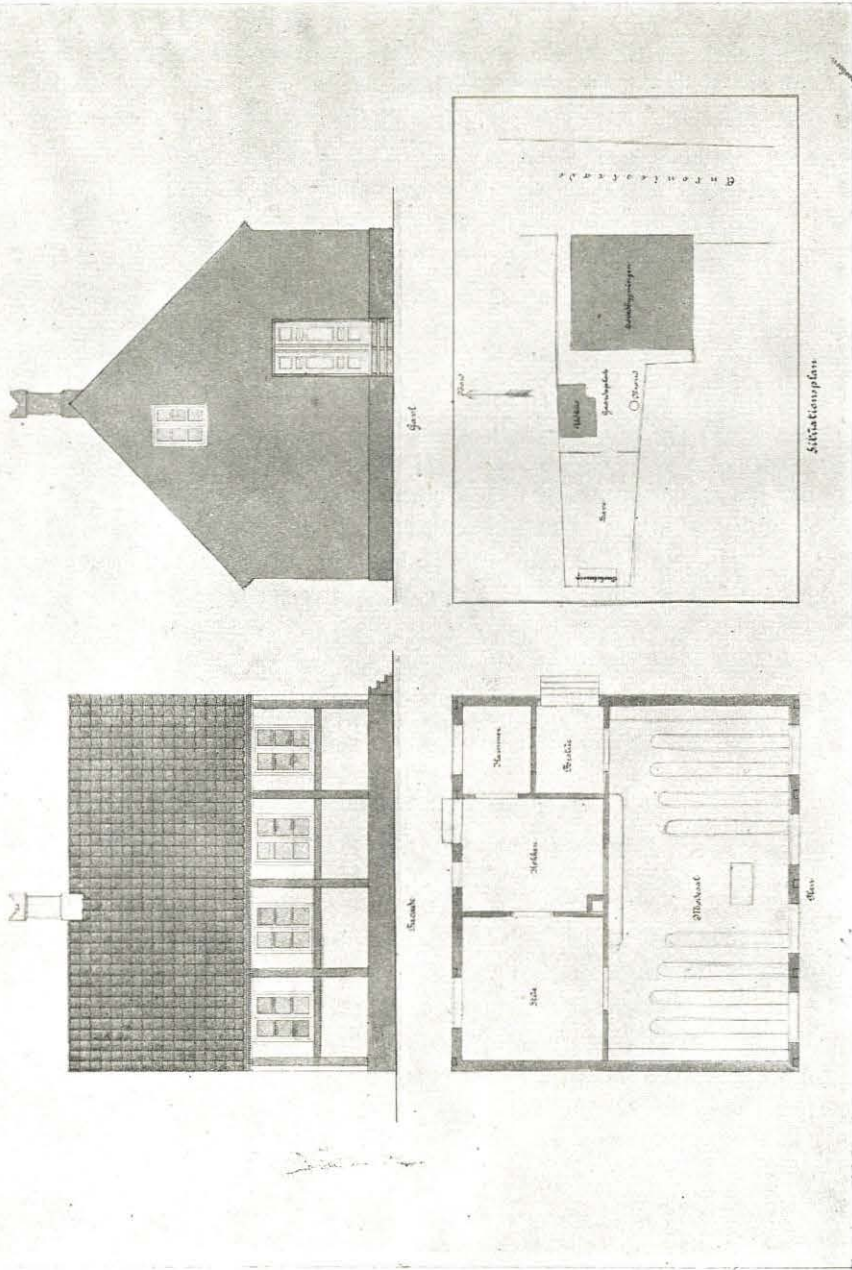
Dette Hus var nu ellers i al Beskedenhed. Indgangen var gennem en smal Gang lagt med runde Sten, og hvorigennem der løb en Rendesten. Til dette Hus hørte der en lille Have, hvor der paa „Moder“ Isak Jensens (P. A. Holms Moder) Forslag blev indrettet Daabsbassin. En af de første som blev døbt der, og som endnu lever, er Br. Joh. Larsens nuværende Hustru. Under Daaben stod Menigheden rundt om dette og sang: Ære være Gud, Amen, Halleluja, varieret paa lidt forskellig Maade til Toner, som Br. D. F. Ipsen og to af hans Arbejdere havde „komponeret“.

I Rydings Tid var der en streng Kontrol med Menighedens Medlemmer. Sabbatsbrud, Udeblivelse fra Møderne og Misbrug af Spiritus blev alvorligt bestraffet, og selv om de paagældende ofte ydmygede sig og bad om Tilgivelse, var der dog jævnlig Udelukkelser særlig af disse Aarsager.

I det hele hævdede Ryding strengt Menighedens Autoritet, hvad der

Chaplinmenschens erste Zusammenkunft im Dorfschule.

nok faldt sammen med hans noget herskesyge Karakter, som man ofte træffer hos dem, der er Banebrydere for nye Aandsretninger. Søndagens Helligholdelse blev saa strengt hævdet, at man endogsaa havde Betænkeligheder ved at gaa til en Begravelse om Søndagen. I Forhandlingsprotokollen for den 4. Aug. 1878 ser man, at dette er blevet lidt forandret. Der hedder det nemlig: Man blev enige om, at man frit gaar til Begravelse paa en Søndag, naar man ikke derved forsømmer nogen af sine aandelige Pligter, f. Eks. Forsamling eller Søndagsskole, thi man maa betragte dette som en Kærlighedsgerning, og det er tilladt at gøre godt paa Sabaaten. Ordet: Lad de døde begrave deres døde kan ikke komme til Anvendelse her.

Som før omtalt var Ryding fraværende om Vinteren, og da lededes Menigheden af Brdn. *D. F. Ipsen* og *J. H. Dahl*. Disse Brødre havde almindelig Agtelse og Tillid overalt, hvor man lærte dem at kende. Ipsen var Skomagermester, og Dahl var Murermester, de var begge anset for at være meget samvittighedsfulde Haandværkere.

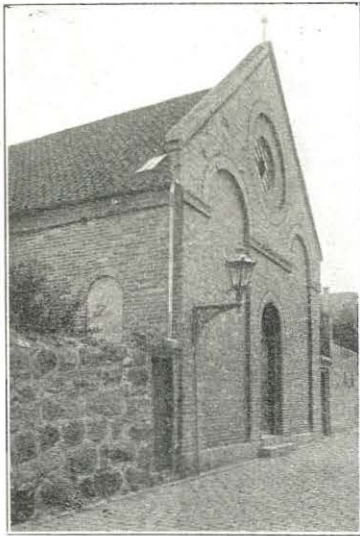
Br. Ipsen var i mange Aar Menighedens Prædikant. Selv om han just ikke særlig stærkt prægede Menigheden, var han dog ved sit uegennyttige og opofrende Sindelag en Broder, der fortjener at mindes med Kærlighed og Taknemmelighed. I sin Manddoms Kraft kunde han undertiden være noget utilfreds, naar andres Meninger ikke passede ham, men hans Ydmyghed, hans Retsind, hans dybe og inderlige Guds frygt prægede efterhaanden saaledes hans Liv, at han i mange Aar levede som en Fredens Apostel blandt sine Brødre. Han døde gammel og mæt af Dage i sit 88de Aar.

Efterhaanden som Menigheden forøgedes, blev Huset i Antoniestræde for lille, og man begyndte at tale om et nyt. I Aaret 1879 „vedtog man at forsøge paa at faa en ny Indsamling bragt istand til Fordel for vort Byggefond.“ Menigheden ejede nemlig ca. 1800 Kroner, som to afdøde Søstre, Md. Bidstrup og Md. Hammer, havde testamenteret Menigheden til at bygge nyt Hus for. Førstnævnte var Moder til Rentier Pauli Bidstrup, der har skænket Menigheden dens udmærkede Pibeorgel og forøvrigt ydet Menigheden pekuniær Støtte i dens trange Tider, ligesom han ogsaa rigeligt har betænkt Menighedens fattige Medlemmer. Ovennævnte Indsamling indbragte saa meget, at Menigheden saa sig istand til at købe en Grund i Skolestræde for derpaa at opføre et nyt Kapel. Dette var en Begivenhed af Rang, og man imødesaa med Længsel den Dag, da man kunde „tage det i Brug“. (Indvie det var for „kirkeligt“).

Endelig oprandt da den store Dag, ubetinget den største i Menighedens daværende Historie, den 1. Aug. 1880. Da stod Kapellet færdigt til at „tages i Brug“. At de fattige Baptister havde opnaaet at faa en Forsamlingsbygning, der kunde rumme ca. 250 Mennesker, og som baade i

sit Ydre og i sit Indre havde en vis kirkelig Karakter, var jo en usigelig stor Glæde for dem selv, men ubegribeligt for alle andre. Menigheden talte dengang 139 Medlemmer.

Da Ryding stod i Begreb med at rejse, og man havde Indtryk af, at han næppe kom igen, blev *D. F. Ipsen*, *Kathster* og *P. A. Holm* valgt til „Menighedens Bestyrelse“. Uagtet *Jesper Andersen* paa den Tid øvede en betydelig Indflydelse i Menigheden, havde han dog ikke Tilslutning nok til at blive valgt, hvorfor *P. A. Holm* bad om Tilladelse til at trække sig tilbage, for at *J. A.* kunde indtræde i hans Sted, hvilket tillodes.

Kirken i Skolestræde.

Det var Meningen, der skulde været Daab, men Bassinet var ikke færdigt, hvorfor Daaben blev udsat til den 15. Aug. Da blev der, som der staar i *D. D. B. H.*, „2 Sjæle døbte“, hvoraf den ene endnu lever, nemlig *Mich. Andersen*.

I 1883 dannedes Rønne Afholdssforening. *P. A. Holm* blev valgt til dens Formand. Der blev holdt store Møder, hvor *P. A. Holm* talte Afholdssagen med en saadan

Kraft og Varme, at baade han og Afholdssagen vandt almindelig Sympati i store Dele af Øens Befolkning.

Han udgav „Betragtninger over Daaben“, der ved sin Beviskraft og Klarhed vakte en Del Bevægelse i de barnedøbende, kristeligt interesserede Kredse. Dette gav Anledning til, at *Chr. Møller*, daværende Luthersk Missionsforenings Formand, udgav et Skrift derimod. Dette fik ingen synderlig Betydning, thi endogsaa hans egne Medlemmer sagde, at han skulde hellere undladt at udgive det. Den daværende Indremissionspræst *Pastor Hasle* udgav ogsaa et Skrift imod Baptisterne, som i bibelsk Beviskraft var ligesaa svagt som *C. M.s.*, de holdt dem stadig stærkt til Kirkefædrene. *Pastor Hasle* indbød *P. A. Holm* til et Diskussionsmøde, der blev holdt paa „Latinskolen“. Dette var jo en ret alvorlig Situation for *P. A. Holm* at staa overfor, da Salen var fyldt til Trængsel, men han forsvarede sin Tro og Overbevisning paa en saadan Maade, at han ligefrem fik Stemningen paa sin Side, uagtet de allerfleste af Tilhørerne selvfølgelig var Statskirkens Folk.

D. Ipsen.

Noget Resultat af et saadant Diskussionsmøde kunde man jo ikke vente, men at dette Møde bidrog meget til, at man saa med helt andre Øjne paa Baptismen end før, kan der ikke være Tvivl om. Hvem der var tilstede fik klart og utvetydigt at forstaa, at Baptisternes Grundsætninger hvilede alene paa Bibelen.

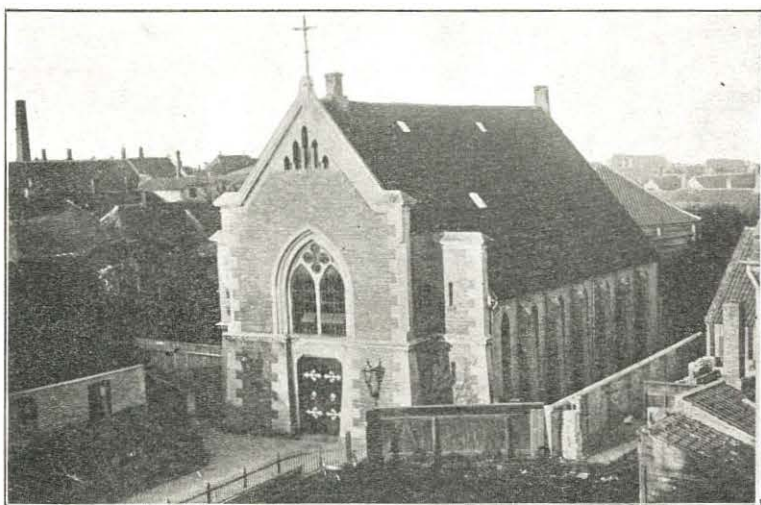
Ved en senere Lejlighed blev P. A. Holm anmodet om at komme hen til Pastor Hasle, da han ønskede at tale med ham. I Løbet af Samtalen siger Præsten: „Ja, skal man i den Grad følge Bibelen, maa man heller ikke spise Blod.“ Dertil svarede P. A. Holm: „Ja, men det gør vi heller ikke.“ Alle disse Omstændigheder, nemlig, at Menigheden fik det nye Kapel, P. A. Holm blev Prædikant, „Betragtninger over Daaben“, og „Et Gensvar“ blev udgivet, Diskussionsmødet blev holdt, Afholdssagen blev rejst, væsentligst af Baptister, Alliancemøderne, Sangkoret blev dannet, alt dette bidrog til, at den Foragt, hvormed man før havde set paa Baptisterne, begyndte at forandre sig saaledes, at man nok med Rette kan sige, at den Tid blev et Vendepunkt i Menighedens Historie.

I Aaret 1885 døde Ryding. Han havde formelt staaet som Forstander, hvorfor man nu maatte vælge en ny. Der var egentlig paa den Tid en vis Tendens indenfor Menigheden til at dele sig i to forskellige Synsretninger, som maaske kunde kaldes gamle og unge, med Ipsen og Jesper Andersen som Enhedsmærker for de gamle og P. A. Holm for de unge, men især fik det nok sit Udtryk i det forskellige Syn, der var paa Uddannelsen af Prædikanter. Den ene Retning, med Ipsen og Jesper Andersen som Talsmænd, kaldte det en „Præstefabrik“ og „verdslig Visdom“, den anden Retning mente, at det var meget nødvendigt med Uddannelsen af Prædikanter. Men P. A. Holm, som var Talsmand for disse, brugte det mere afdæmpede Udtryk, at „det var meget ønskeligt, men ikke nødvendigt med Uddannelsen af Prædikanter.“ Med dette for Øje saas der med en vis Betænkelighed paa Forstandervalget. Ved Afstemningen viste det sig, at *Ipsen* og *P. A. Holm* havde ligemange Stemmer. Straks stod man meget tvivlraadig overfor dette Udfald, men tilsidst enedes man om at vælge dem begge. Dette Resultat havde ingen tænkt sig paa Forhaand, men blev alligevel til alles Tilfredshed. Alle var enige om, at det var Gud selv, der havde ledet den Sag, som viste sig at være til Menighedens Bedste. Ipsen og Holm arbejdede sammen i bedste Forstaaelse. Ipsen var en rettænkende Karakter, som Menighedens Ve og Vel laa i høj Grad paa Hjerte, og P. A. Holm havde jo som faa en sjælden Evne til at omgaas Mennesker. Deres Samarbejde førte til et saa ægte og sandt broderligt Forhold, at det blev til stort Gavn for Menigheden.

Der kom mange Mennesker til Møderne, Menigheden forøgedes og talte 200 Medlemmer, og snart viste Kapellet sig at være for lille.

Man talte om at udvide, men det kunde ikke ske paa nogen tilfreds-

stillende Maade. Efter mange Forhandlinger kom en Broder i Menigheden, Handelsagent Jens Peter Holm, en Dag og fortalte, at vi kunde faa en Købmandsgaard at købe paa Lille Torv for 12000 Kr. Dette mente jo alle, at det var et altfor stort Projekt, men efter mange Forhandlinger og et energisk Arbejde især fra ovennævnte Broders Side lykkedes det at faa Sagen gennemført saaledes, at Menigheden købte Ejendommen, delte den i 3 Parceller, hvoraf Menigheden beholdt den ene, ca. 2230 □ Al., for 3100 Kr. Kapellet i Skolestræde var der nogle Brødre, der overtog paa den Betingelse, at hvis man tjente noget paa det, skulde det tilfalde Menigheden, men et eventuelt Tab skulde man selv bære. Imidlertid lykkedes det at faa Kapellet solgt til katolsk apostolisk Menighed.

Kirken paa Lille Torv.

I „Evangelisten“ for 1. Decbr. 1888 hedder det i et Brev fra Bornholm bl. a.: Kapellet, som nu staar færdigt paa denne Plads, er særdeles smukt beliggende ud til et af Byens Torve, er bygget i engelsk gothisk Stil og har kostet 15000 Kr. Kapellet aabnedes til Evangeliets Forkyndelse den 7. Oktober, som var en sand Festdag for os. Med blandede Følelser forlod vi vort lille Kapel i den afsides Gade, der hvor Herren saa forunderligt havde velsignet os, men vi flyttede med Haab og Tillid til Gud og hans Forjættelser, at han ikke har bundet sig til Sted og Stene, men vil være med os alle Dage indtil Verdens Ende. Søndag Morgen Kl. 7 samledes man til Bøn og Taksigelse. Mange Brødre raabte til Herren om hans Velsignelse og udøste Hjertets Tak for den Naade, vi havde været Genstand for. Det var en vederkvægende Stund. Om Formiddagen talte først P. A. Holm om Menighedens Oprindelse og Udvikling og dvælede

ved de Ord i 1. Sam. 7. 12: Hidindtil har Herren hjulpet os. Derefter talte Br. M. Larsen fra København om Guds Hus i bibelsk Forstand og kom herved ogsaa ind paa med malende Ord og gribende Virkning at omtale den himmelske Bolig, som Gud har beredt for dem, som ham elske. Kl. 4 var der Møde igen, hvor Huset var overfyldt. Br. Jesper Andersen talte over Joh. 3. 14: Ligesom Moses ophøjede Slangen i Ørkenen o. s. v. Derefter blev 4 døbte, hvoraf den ene var Syd-Aalborg Menigheds nuværende Forstander Br. Christian Hansen. Ved Daaben talte først Br. M. Larsen over de Ord: Dømmer selv, om det er Ret at adlyde Eder mer end Gud. Derefter talte P. A. Holm om Daabens Velsignelse og endelig talte Br. D. F. Ipsen ved Nadveren. Der blev sunget baade Korsange og Fællessange, hvoraf 3 var forfattet i Dagens Anledning.

Mel.: Nu titte til hinanden.

Velsign, o Gud, vær hos os i dette nye Hjem,
 Velsign hver Gang at Synd're her sig samle,
 Velsign Du Dagen for os, til Lovsang Hjærtet stem,
 Velsign dit Ord paa Unge og paa Gamle.

Velsign os med din Naade, giv, Fader, os din Aand,
 Velsignet lad paa Jord vor Gerning være,
 Velsign hver ærlig Stræben, velsign hver flittig Haand,
 Velsign hver Sjæl, som fremme vil din Ære.

Velsign hver Kristi Tjener, som træder frem i Bøn,
 Velsign dem, hjælp dem Aandens Sværd at svinge,
 Velsign dem, naar de fattige bøje Knæ i Løn,
 For Brød til hungrig Sjæl at kunne bringe.

Velsign hver Sjæl, som knuges af Syndebyrden ned,
 Velsign enhver, som efter Sandhed leder,
 Velsign hvert bange Hjærte, der sukker efter Fred,
 Ja hør os, i Jesu Navn vi beder.

M. A. & K.

Mel.: Alene Gud i Himmerig.

Vi Sten paa Sten i Haab og Tro
 Nu har tilsammen føjet,
 O Gud, vil Du nu hos os bo,
 Med det vi kun er nøjet;
 Forgæves vi vort Hus har bygt,
 Om vi ej paa din Hjælp tør trygt
 Vort Fremtidshaab opbygge.

O Jesus, led din lille Hjord
 I Jordens trange Dale,
 Ak, lad dit Naadens Almagtsord
 Os trøste og husvale.
 Lad Elims Ki'der vælde frem,
 Og Palmers Skygge skænke Hjem
 Her inden disse Mure.

Lad mangel Synders Blik bli'e vendt
 Mod Jesu Kors og Vunder,
 Lad her det lyde og bli'e kendt
 Det store Naadens Under,
 At kun ved Jesu Blod og Saar
 Hver Synder fuld Forløsning faar
 Fra Syndens Dom og Byrde.

O Herre, giv os Enheds Aand,
 Lad Fredens Børn os være,
 Ak hjælp os, hver med kærlig Haand
 Hverandres Byrder bære;
 Lad visned Gren, lad bitter Rod
 Ej finde Plads paa Stammen god,
 Og Naadens Tid forsømme.

M. A.

Mel.: I hans Helligdom o. s. v.

Lover ham med Jubeltoner,
Gud Jehova højt i Kor,
Pris ham gennem alle Zoner,
Naadens Lys er tændt i Nørd.
Halleluja — Amen.

Her ved Østersøens Vover,
Mørkhed ruged over Ø,
Frelste vi nu Herren lover,
Han, som for os vilde dø.
Halleluja — Amen.

Guds Enbaarne Verdens Synder
Bar paa Korsets Træ engang,
Derfor op, Guds Folk, forkynder
Herrens Lov ved Jubelsang.
Halleluja — Amen.

Faderhjørnets Godhed vælder
Frem lig Kilden ren og klar,
Helt fra Gry til Dagen hælder,
Herren hidtil hjulpet har.
Halleluja — Amen.

M. A.

Alle var enige om, endogsaa mange Fremmede, at de aldrig havde kendt en saa højtidelig Stund.

Om Mandagen var der Bortsalg, og om Tirsdagen var der Fest for dem, der havde arbejdet paa Kapellet. M. Larsen sagde her bl. a., at naar et Hus blev færdigt, ønskede man helst at blive af med Haandværkerne jo før jo heller, men her maatte de helst komme igen jo oftere des bedre, ja de kunde endogsaa blive Medejere af dette Hus.

I Perioden fra 1888 til 1898 var der en rig Udvikling og stor Tilgang til Menigheden, men der var ogsaa mange, der rejste bort, saa Medlemstallet forøgedes ikke i Forhold til de mange og store Daabsfester.

Virksomheden udvidedes paa mange Maader. Allerede i 1889 købes Grund til Kapellet i Nexø. Da Fæstningen paa Kristiansø blev nedlagt flyttede de derværende Menighedsmedlemmer dels til Rønne og nogle til Nexø. Blandt de sidste var Br. Christen Thorn. Han havde været Kirkesanger paa „Øen“, men blev omvendt og døbt den 29. Aug. 1851.

Da han kom til Nexø begyndte han at holde Søndagsskole der. En af Byens Borgere overlod ham gratis Lokale dertil, og lejlighedsvis blev der ogsaa holdt almindelige Forsamlinger af Menighedens Prædikanter. Thorn, der var en agtet og afholdt Mand af mange der i Byen, plejede ogsaa af og til at prædike, men hans Forkyndelse var noget uklar, hvorfor han tilsidst trak sig tilbage fra Prædikegerningen.

Ovennævnte Borger ønskede da ikke længer at overlade Menigheden sit Lokale. Man lejede da teknisk Skole og holdt Møder der. Ved disse Møder talte som oftest P. A. Holm, og Sangkoret var meget ofte med. Der var store bevægede Møder, og det saa ud til, at mange stod Menigheden nær. Ønsket om eget Hus voksede sig snart saa stærkt, at Forhandlingsprotokollen melder den 18. Novbr. 1888, at „det bestemtes at købe Grund til et Hus i Nexø“.

Da Menigheden lige havde faaet Kirken færdig i Rønne, var man jo lidt betænkelig ved at skulle fortsætte med at bygge i Nexø. Men Brødrene dér har altid været forstandige Husholdere og frem for alt vilde de ikke

komme Menigheden i nogen økonomisk Vanskelighed. De besluttede derfor at bygge et almindeligt Hus paa 6 Fag, som kunde indrettes til 2 Trefagshuse, hvis der skulde indtræffe uforudsete Vanskeligheder. Det nye Hus blev et Hjem for Menighedens Medlemmer der, som de altid har været glade ved. Medlemsantallet forøgedes, og Nexø blev en af Menighedens store og rodfæstede Stationer.

I Aakirkeby har Luthersk Missionsforening altid haft en meget stor Tilslutning, og uagtet man undertiden talte om at forsøge at indarbejde en Virksomhed, har det dog først i de senere Aar lykkedes at holde nogenlunde regelmæssig Møder. Omkring 1885 forsøgte man at holde Møde der. Man lejede Byens bedste Lokale, Raadhussalen, P. A. Holm, talte og Sangkoret var med deroppe. Tre Brødre delte trykte Indbydelseskort om i hvert Hus i hele Byen. Alt, hvad der mødte af Aakirkebys Indbyggere, var en gammel Kone. I de senere Aar har Virksomheden dog faaet ret faste Former, og de derboende Menighedsmedlemmer har i længere Tid ønsket at faa eget Lokale. Dette Ønske vil vore Venner der forhaabentlig snart faa opfyldt, idet en afdød Søster har testamenteret Menigheden et Beløb paa ca. 4000 Kr., saa man nu er ved at købe en smukt beliggende Grund til en Kirkebygning.

Da Hasle laa saa nær ved Rønne, tænkte man ofte paa at begynde Missionsvirksomhed der, da den jo var forholdsvis nem at betjene fra Rønne. En Enkemand med en Del Børn blev optaget i Menigheden og nogle Brødre skiftedes til at gaa derud og holde Søndagsskole. Der blev ogsaa af og til holdt Møder i hans Hjem.

Endskønt det saa meget haabløst ud, blev Virksomheden dog opretholdt saa længe, at der efterhaanden samledes en lille Kreds, som havde sit Samlingssted i Hasle, hvor man undertiden lejede Forsamlingshuset. Ønsket om at faa eget Lokale opstod snart, og i 1901 blev den Ejendom, hvori der nu er indrettet Forsamlingsaal, købt af Menigheden.

Alligevel var Forholdet i Hasle kun lidet forhaabningsfuldt. Der indtraf flere ubehagelige Forhold, og man saa med Betænkelighed paa Fremtiden. Imidlertid flyttede der et Par unge missionsinteresserede Familier til, hvilke arbejdede stærkt for, at der blev gjort noget for Hasle. Blandt andre kom ogsaa Br. Johs. Jensen (Rødvig) herover for at holde Møder der. Da han kom med Skibet til Rønne, besøgte han en Broder, der saa noget mistrøstigt paa Sagen og sagde, at det blev nok ikke til noget rigtigt derude i Hasle, hvortil han nok saa frimodigt svarede: Det ved De saamænd ikke, Br. N. N. Inden han rejste, var der flere Familier blevet vundet for Herren ved disse Møder. Siden har Hasle vokset sig stor og stærk i god Forstand og er en af Menighedens lovende Stationer.

I Gudhjem lejes Lokale, i Svaneke begyndes Søndagsskole. P. A. Holm faar en lille fast Løn saaledes, at han kan ofre sin halve Tid i Menighedens

Tjeneste. Han besøgte sin Fødeø Kristiansø. Menigheden bliver opfordret af Pastor Hasle til sammen med Luthersk Missionsforening at danne en Bibelforening.

Virksomheden i Allinge-Sandvig har haft en noget anden Karakter end andre Steder. Da Hammeren blev solgt til nogle Tyskere, og Stenværket blev anlagt, blev der en stor Indvandring af Arbejdere fra Sverrig til Sandvig. Enkelte af dem var Baptister, og nogle andre var religiøst interesserede. Derved voksede der forholdsvis hurtig en ret betydelig Virksomhed frem, og Udsigten til Fremgang syntes større i Sandvig end i Allinge, hvorfor man valgte at bygge Forsamlingshus der.

Familien Esper Hansen flyttede dertil fra Gudhjem, og deres to Sønner Martin og Christian blev begge til megen Velsignelse i Virksomheden.

Imidlertid gik det stærkt tilbage med Stenværket, en stor Del af Arbejderne rejste væk, hvorved Medlemsantallet blev det overvejende i Allinge. Da en passende Bygning, hvori der var drevet Afholdshjem i Allinge, var tilsalgs, blev denne købt i 1918 for 9654 Kr., og man maa vel nu betragte Allinge som Hovedsæde for Virksomheden paa Nordlandet.

Ogsaa i Svaneke blev der bygget Kapel. Det var et Ægtepar og en Søster Margrethe Hansen, som selv bekostede det og skænkede det senere til Menigheden. Det saa en Overgang ret lovende ud, men saa gik det istaa. Søster Hansen døde, og ovennævnte Ægtepar gik over til International Forening for Bibelstudium, og Menigheden maatte sælge Kapellet.

Blandt de Brødre, som i den Tid besøgte os, var Valdemar Andreassen. En stor Del af Menighedens Medlemmer havde vanskeligt ved at finde sig tilrette med ham, dels for hans stærke Gestikuleren og dels for hans stærke Ord. De sad rent ud og maabede. Dette mærkede han og opfattede det som en vis Uimodtagelighed for hans Ord, hvad det dog ikke var. Ved en Lejlighed gav han sin Uvilje Luft og sagde til Forsamlingen, at de lignede fede Hunde, som ikke gider gø. Hans Virksomhed bar dog god Frugt, for der blev adskillige vundet for Herren gennem hans Møder. Naar Andreassen ventedes, var det altid med store Forventninger. Det samme gjaldt ogsaa, naar man ventede Aug. Broholm. Her er adskillige i Menigheden, som ved hans Forkyndelse har overgivet sig til Herren. Andreassen var kun lille af Vækst, men han var, som M. Larsen engang sagde, „en lille Stormand“.

Et Bevis derpaa var, da han ved Aarsmødet her i Rønne i 1898 foreslog at udvide „Evangelisten“ til et Ugeblad. Da han traadte frem for at begrunde dette, var der næppe andre end ham selv, der troede paa Muligheden af at faa det gennemført, og mange lo højt, da han begyndte. Men han lod sig ikke anfægte, han bad dem blot om at øve sig i Taalmodighed, for han havde 35 Punkter at gennemgaa, som alle talte for at faa Bladet til et Ugeblad, og da lo man endnu højere. Da Andreassen havde

gennemgaaet sine 35 Punkter, stemte de saa godt som alle for, at „Evan­gelisten“ skulde udkomme hver Uge.

Præsterne kunde han ogsaa lejlighedsvis give en ordentlig Omgang. I Neksø førte dette til, at der blev holdt et Diskussionsmøde, der vakte megen Opsigt. Præsten følte sig nok temmelig usikker og maatte sende Bud efter Chr. Møller. Uagtet han ellers ofte kunde omtale Præsterne og Kirken paa en temmelig haanlig Maade, saa var han dog straks til Tjeneste i dette Tilfælde. Det eneste synlige Resultat af dette Møde var, at Præsten i Neksø forlangte, at Baptistmenigheden skulde udtræde af Bibel­foreningen, hvis han fremdeles skulde blive staaende som Medlem. Fæl­lesmøderne i Allianceugen var allerede dengang hævet af andre Grunde. Med Udtrædelsen af Bibel­foreningen afsluttedes saaledes alt Samarbejde med Indremissionen.

I samme Periode kom her en Broder ovre fra Sverige ved Navn P. Rosenberg, hvis Virksomhed vakte en ret betydelig Bevægelse i flere Henseender. Man kom i Forbindelse med ham paa følgende Maade. I Løvestad i Skaane byggedes et Kapel af en privat Mand, som vilde skænke det til Metodistmenigheden. Manden gik fallit, og Kapellet skulde sælges. Der var ingen Metodister paa selve Stedet, men derimod 4 fattige Bap­tister. Et Opraab fra dem om Hjælp til at købe det blev ogsaa læst her, og da man fik at vide, at det var ved at blive solgt til en Dansesal, tilbød nogle faa Brødre at betale Renterne for dem i 5 Aar. P. Rosenberg, som var en af Brødrene der, kom senere herover paa Besøg. Hans første Prædiken var over Emnet: „Betydelsefulla Stunder“, hvad der næsten senere viste sig at være en Profeti, idet Forbindelsen med ham nær havde faaet en alvorlig Udgang. Han var en ildfuld og begejstrende Taler, der henrev mange. Ved et senere Besøg havde han en anden Broder med ved Navn Djurfeldt, som spillede Guitar og sang. Hans Sang var langt fra smuk, men hans Sange paa det velklingende svenske Sprog var ligesaa begejstrende som Rosenbergs Prædiken. Der blev adskillige Mennesker grebne ved denne Lejlighed, men deres Optræden blev efterhaanden noget uheldig, hvorved der opstod en Del Uro indenfor Menigheden.

I Tiden fra 1900 til P. A. Holms Død 1920 gik Menigheden jævnt frem i Antal om end med lidt forskellig Fart. Ved Br. Ipsens Død i Aaret 1911 blev P. A. Holm Forstander alene. I Menigheden var der stadig en god indre Forstaaelse, om end Missionsinteressen til sine Tider kunde synes at være mindre, end det var ønskeligt. Alligevel havde jo Menigheden vokset og udviklet sig fra det ganske smaa til en stor Skare, og havde vundet en saadan Plads i den almindelige Bevidsthed, at man regnede med den.

Ved Opførelsen af Kirken i 1888 maatte man for at faa Forsamlings­salen stor nok udnytte Pladsen til denne saa nøje, at de Værelser bagved

blev alt for smaa. I Aaret 1903 blev den Grund, der laa bagved disse, tilsalgs for 2 Kr. pr. □ Al. Da der samtidig var en Nabo, der gerne vilde købe Grunden mod Nord med den gamle Pedelbolig, saa solgte man denne Grund og købte mod Vest.

Her opførte man saa i Aaret 1904 Tilbygningen med den lille ejendommeligt dekorerede „blaa Sal“, som man dengang plejede at kalde den.

I Aaret 1906 blev P. A. Holm opfordret af Københavns Menighed til at overtage Pladsen som Forstander efter M. Larsen.

Dette havde P. A. H. jo store Betæneligheder ved, men han tænkte, at Gud muligvis havde nogen Hensigt dermed og turde derfor ikke svare nej, førend han havde erfaret Menighedens Stilling dertil. Da Sagen skulde afgøres i Menigheden, kom de allevegne fra for at stemme for, at han skulde blive.

Paa Br. Broholms Opfordring fik han dog Tilladelse til at betjene den københavnske Menighed i 3 Maaneder, hvorefter han kom tilbage og vedblev at virke i Menigheden lige til sin Død. Med P. A. Holms Død er vel nok, som Forstander M. Jørgensen sagde ved hans Begravelse, „den gamle patriakalske Tid forbi“, og der begynder en ny Periode i Menighedens Historie. Da Budskabet om hans Død blev kendt iblandt Menighedens Medlemmer, var vi nærved, som det hedder i Aarsbudskabet for 1920, at blive modløse, vi syntes, han var saa uerstattelig, og for vore Øjne saa det utænkeligt ud at finde en Mand, som Menigheden i sin Helhed kunde samles om. Vi stod alle uforstaaende og spurgte: „Hvad er Herrens Mening med dette?“ Man valgte Trælasthanler Br. *Carl Holm* til at varetage den administrative Side af Forstandergerningen, men alles Ønske var at faa en Forstander valgt.

Der var paa den Tid ivrig Bøn fra Menighedens Side om at vise os Vej, og den Maade, hvorpaa Sagen blev gennemført, var sikkert Herrens Ledelse. Man valgte nemlig et Udvalg paa 28 Medlemmer, i hvilket alle Stationerne var repræsenteret i Forhold til Medlemsantallet. Dette Udvalg samledes med Menighedsraadet den 30. Novbr. 1920, hvor denne betydningsfulde Sag drøftedes paa en moden og broderlig Maade. Man enedes om at foreslaa Menigheden at kalde Frederiksberg Menigheds Forstander, *Johs. Jensen (Rødvig)*, der ved tidligere Besøg her havde vundet sig et godt Navn i Menigheden, til Forstander for Menigheden. Den 19. December blev dette endelig vedtaget af Menigheden med overvejende Flertal. Br. Rødvig er født paa Lolland d. 28. Maj 1880.

Johs. Rødvig.

Ved Br. Rødvigs Tiltrædelse af Embedet som Menighedens Forstander var Medlemsantallet 640.

Med dyb Taknemmelighed til Gud erkender vi, hvad Statistikken viser os, at Gud har velsignet Menigheden i det 75. Jubilæumsaar som ingensinde før, og som intet andet Sted i vort Fædreland. Siden Nytaar er der optaget 115 nye Medlemmer. Saa give da Gud, at denne Velsignelse maa vedvare, og at der i Bornholms Baptistmenighed altid maa være gudfrygtige og hellige Mænd og Kvinder, som i Kærlighed og Kraft maa bære Sandheden om Jesus som Verdens Frelser ud til de kommende Slægter.

P. A. Holm.

P. A. Holm blev født paa Kristiansø den 24. Marts 1855, hvor hans Fader var menig Soldat. Hans Forældre levede i meget trange Kaar, hans Moder har fortalt, at hun havde ikke Raad til at bruge Sæbe, naar hun vadskede, men maatte bruge Knoerne saa meget mere.

Der blev hans Moder omvendt ved en ung Pige, som kom paa Besøg fra København, og blev døbt af Ryding. Faderen var en meget tavs Mand, men Moderen var ogsaa den ledende Aand i Hjemmet, en god og forstandig Kvinde.

Da Fæstningen blev nedlagt paa „Øen“, flyttede de ind til „Landet“ som Bornholm blev kaldt derovre, og tog Bolig i Rønne, hvor Faderen fik Arbejde paa Nordre Støberi. Peter var dengang $\frac{1}{2}$ Aar gammel.

Her voksede han op under Forældrenes, især sin Moders Tilsyn og Vejledning og var en lydige og god Søn. Han har fortalt, at han kunde kun huske, at han havde svaret sin Moder uhøfligt en Gang, og det var endda, siden han blev Forstander for Menigheden. Der kom nemlig engang et anonymt Brev til ham. Hans Moder sagde, at det var nok fra en, hvis Navn hun saa nævnede, men det mente ikke P. A. Holm, det var. Hans Moder fremsatte den samme Formodning senere flere Gange, men tilsidst svarede han temmelig afvisende: „Men se, det er det nu bare ikke.“ Da det senere blev opklaret, viste det sig, at hans Moder havde Ret!

Man forstaar, at han tidlig begyndte at „gaa til Herrens Hus“, for han har selv fortalt, at det første, han husker fra Søndagsskolen, er, at han vaagnede ved at falde ned af Bænken. Han maatte tidlig hjælpe til at

tjene lidt og fik Plads paa en Terracottafabrik, hvor han siden arbejdede, til han kom helt i Menighedens Tjeneste. Han blev omvendt og døbt, da han var 13 Aar.

Under sin Opvækst blev han stærkt præget af sin Moders alvorlige Guds frygt. Hans væsentligste og bedste Omgangskreds var foruden hans Moder 2 eller 3 andre fromme Kvinder, der ofte kom sammen ogsaa i hverandres Hjem, hvor Betragtning af Guds Ord og Samtaler om Menighedens Anliggender var deres væsentligste Underholdning. Ved at høre disse Samtaler og deltage i deres Bønner er sikkert for en Del Grunden bleven lagt til den mønsterværdige Maade, hvorpaa han senere røgtede sin betydelige og mangeaarige Gerning i Menigheden.

Som ganske ung var der noget jomfrueligt over ham, som vel nok var en Følge af den ensidige Omgangskreds, han havde.

Som saa mange andre unge Mænd kunde han i sin ganske unge Alder være lidt vigtig. Han har fortalt, at han lejlighedsvis under Sangen holdt Tonen længere end de andre, for at hans Stemme kunde høres, hvad der paadrog ham en Irettesættelse fra en anden Broder.

Hans Sangstemme var noget slæbende i Ungdomstiden, men udviklede sig senere, og han kom til at synge rigtig godt og sikkert, hvad der var ham en stor Hjælp i sin Gerning. Han var forøvrigt den ene af Tenorerne i det første Sangkor.

Paa Fabriken, hvor han arbejdede, havde han baade Mesterens og Arbejdskammeraternes fulde Tillid og Agtelse.

Hans daglige Liv var mønsterværdigt, og da han var meget virksom ved at vidne om sin Frelser, men altid paa en taktfuld og passende Maade, blev der efterhaanden 7 eller 8 Baptister paa Fabriken, som væsentligst var en Frugt af hans Virksomhed.

Man kunde fortælle adskillige Eksempler paa, hvorledes han forstod at benytte Anledningerne.

En af hans Arbejdskammerater fortæller, at han plejede ofte at diskutere med ham om Baptisternes Lære, hvad der tilsidst førte til, at han forstod, at den var rigtig, hvad han dog ikke lod P. A. H. forstaa, for saa var han bange for, at han vilde blive foruroliget af ham. Ved en Lejlighed fortalte han P. A. Holm om Wessels „Smeden og Bageren“. Da han ved en senere Lejlighed sagde til P. A. Holm, at det stod ikke forbudt i Bibelen at døbe smaa Børn, svarede han: „Nej! det staar der jo ikke; men du husker jo nok, at i „Smeden og Bageren“, som du fortalte mig om forleden, der stod det heller ikke forbudt at henrette en Bager for en Smed.“

Den samme Arbejdskammerat fortæller, at han ved en anden Lejlighed siger: I Morgen er det Søndag, saa skal jeg ud at gaa Morgentur. Saa møder jeg dig derude, siger Holm. Dette var han ikke særlig glad ved, da Folk let kunde tro, at han vilde være Baptist, men han havde for stor

Agtelse for ham til at sige det. Holm havde en Bog med og læste for ham derude, men han hørte dog ikke et Ord deraf, da han stadig sad bange for, at nogen skulde se dem.

Flere Aar derefter blev denne Arbejdskammerat meget syg og mente, han var ved at dø. Da faldt det ham ikke ind at sende Bud til nogen anden end til P. A. Holm. Han kom og læste Joh. 3. Kap. og ved det 16. Vers, gik det op for ham, at Jesus elskede ham og havde hengivet sig for ham, hvad der gjorde ham saa usigelig lykkelig. Da han blev rask, viste P. A. Holm ham, at han flere Aar i Forvejen havde skrevet i sin Dagbog, at han hver Dag vilde bede til Gud for ham og for Hans Kruse, til de blev vundne for Herren. Kruse var bleven omvendt to Aar forud.

Den første Gang han talte i Menighedens Forsamling var Fastelavsmandag 1880 ved et Kærlighedsmaaltid efter Opfordring af Jesper Andersen. Han havde til Tekst: Se det Guds Lam, som bærer al Verdens Synd. Dette var egentlig Grundtonen i hans Forkyndelse gennem hans mangeaarige Virksomhed, og han holdt denne Tale med en Varme og Inderlighed, som endnu staar klart i Erindringen.

Den 1. Jan. 1881 blev han valgt til „Medhjælper i Prædikegerningen“, som han selv benævner det i Forhandlings-Protokollen. Da han havde holdt sin anden Prædiken, kom han hen til nogle og sagde, at nu havde han sagt alt, hvad han vidste. Hans Tekst var dengang: Kommer hid til mig alle, som lider Møje og er besværede, og jeg vil give eder Hvile. Hans indtrængende Indbydelse til at komme til Jesus i Forbindelse med hans klare Vidnesbyrd om Forsoningen og Guds uforskyldte Naade i Kristus var klart fremstillet og let fatteligt. Det var ikke saa meget Dybden i hans Forkyndelse, der var det fremtrædende, det var mere det enkle Vidnesbyrd belyst af Billeder, Fortællinger og Tildragelser, som han benyttede paa en virkningsfuld Maade.

Da Ryding døde i 1885, blev Holm valgt til Forstander sammen med D. F. Ipsen, som før omtalt. Dette blev en meget heldig Ordning. Den gode gamle Br. Ipsen, der havde tjent Menigheden med stor Troskab og Opofrelse, overlod ret snart den væsentligste Ledelse til Holm. Denne tog alle Hensyn til Ipsen, tog ham med paa Raad om alle væsentlige Sager, men forøvrigt var alt, hvad P. A. Holm foretog sig, i Reglen altid til Br. Ipsens Tilfredshed, og dette Forhold vedvarede lige til Br. Ipsens Død den 9. November 1911. P. A. Holm havde temmelig let for at tage Stilling til en Sag. Det var ikke paa den Maade, at han, som man siger, huggede Knuden tvers over og sagde: Saadan mener jeg og dermed „Basta“. Nej! han søgte omhyggeligt at arbejde sig igennem en Sag, hvorved hans Stilling i Reglen altid var vel begrundet. Alligevel følte han sig ofte meget usikker, som nok var foraarsaget ved hans ydmyge og beskedne Karakter saavel som ved hans Selvkritik, hvorfor han følte Trang

til at have en ved Siden af sig, som han kunde raadføre sig med. Dette fik han i fuldeste Maal i sin skattede og dyrebare Ven og Broder Hans Kruse. Et saa inderligt Venskab, som udviklede sig imellem dem, træffer man kun yderst sjælden. Kruse blev ham en uvurderlig Støtte. De delte deres Sorger og Glæder sammen, de fulgtes ad ved hver en Lejlighed, ja selv deres Klædedragt var ens, hvorfor de ofte blev forvekslet med hinanden af Folk, der ikke kendte dem nøje. Imidlertid blev Holm forlovet med Ipsens Datter Magdalene, og Kruse med P. A. Holms Broderdatter Signe, og den 1. Novbr. 1883 holdt de Dobbeltbryllup i Kapellet i Skolestræde. Der var selvfølgelig stor Fest, og selv en Sang, som var skrevet i Dagens Anledning og indøvet i al Hemmelighed, manglede ikke.

Da Afholdssagen blev stiftet i 1883, blev Holm valgt til Formand. Han talte jo den Sag med stor Virkning, og dette gav nok for en Del Anledning til, at han blev valgt ind i Byraadet. Han var den første Arbejder, der nød den Tillid. Efter at have været udenfor Raadet en Tid, blev han igen indvalgt af Venstre. Kampen stod nemlig dengang mellem Højre og Venstre. Holm var af Princip imod de skarpe Partigrænser i Byraadet, han vilde stemme efter sin Overbevisning og, da han intet havde lovet, undlod han at slutte sig til noget af Partierne, hvad der vakte temmelig Uvilje blandt Venstremænd, hvilket ogsaa kom frem i de lokale Blade.

Dengang Kirken blev indviet den første Søndag i August 1880, var det jo en stor Begivenhed for alle, men ikke mindst for P. A. Holm, som havde været med i de trangeste Tider. At Menigheden nu kunde drage ind i saa stor og anselig en Kirkebygning, det oversteg deres dristigste Forventninger.

P. A. Holm førte egentlig en lykkelig Tilværelse, ikke just fordi hans Kaar var saa særlig gode, men fordi han havde et saa lyst og mildt Sind. Hans økonomiske Kaar var saare beskedne, men blev der sagt til ham, at de burde egentlig forbedres lidt, svarede han altid: „Aah! Det gaar nok, lad os nu vente lidt, jeg skal jo bestemt klare mig med det, jeg har, og Menigheden har ikke Raad til at give mig mere.“ Klage eller Utilfredshed over, at andre ikke gjorde nok for ham, har selv hans mest fortrolige Omgangskreds aldrig hørt fra ham. Naar hans Tilværelse var saa lys og venlig, da havde ogsaa hans gode og fordringsløse Hustru sin store Andel deri, hvad han ogsaa selv saa ofte talte om.

Alligevel gik dog ikke Sorgen hans Dør forbi. En af de største Sorger, der mødte ham, var dengang hans Ven og Broder Hans Kruse, som han var saa inderlig forbunden med, blev kaldt hjem til Gud i Aaret 1894.

Aarsmødet i 1898 glædede han sig meget til, hvorimod han imødesaa Aarsmødet i 1908 med temmelig Betænkelighed. I 1898 havde det nemlig forløbet saa overordentlig godt, at han ikke kunde tænke, det kunde gentage sig. Alle dem, der var med dengang, havde jo omtalt det som noget

saa lyst og herligt, saa han mente, at nu vilde de blive skuffede i deres Forventninger.

Imidlertid forløb jo Aarsmødet i 1908 lige saa tilfredsstillende som det forrige, og da det var forbi, kom han ind til en af Brødrene og sagde, at „Forgyldningen er ikke endnu gaaet af St. Gertrud“, for nu vil de saamænd give mig en Rejse til Stockholm til de svenske Baptisters Aarsmøde.

Selvfølgelig var han taknemlig for, at man vilde berede ham den Glæde, men han kunde jo ikke se, at der var nogen rimelig Grund dertil og syntes slet ikke, han havde fortjent det.

Men han skulde opleve en endnu større Overraskelse. Han blev jo nemlig sammen med Forstander M. Jørgensen sendt som Samfundets Repræsentant til Verdens-Kongressen i Filadelfia i Aaret 1911.

M. Jørgensen har senere fortalt, at i Amerika traf de Bornholmere i mange af Menighederne, som de besøgte, og alle stimlede de om P. A. Holm for at hilse paa ham, trykke hans Haand og udtale deres Glæde over at se ham; det var tydeligt at se, at deres Glæde var oprigtig. Jørgensen tilføjer spøgende, at han fik Lov at føle, at han kun var Københavner.

I de senere Aar skrantede han af og til, men ingen anede, at hans sidste Time var saa nær. Lørdagen den 2. Oktober 1920 rejste han til Gudhjem for at tale ved et Barns Begravelse. Han talte om Enok, der vandrede med Gud, og saa var han ikke mere, thi Gud tog ham. Da han kom ud paa Kirkegaarden, segner han pludselig om i Armene paa en af Følget og saa „var han ikke mere“. Dagen efter blev hans Lig ført til Rønne fulgt af Menighedsraadet. Henimod Rønne kom en stor Del af Menigheden derfra Ligtoget imøde og fulgte sin Forstander ved hans sidste Kirkefærd.

Ved hans Begravelse vistes den største Deltagelse fra alle Sider. Forstanderne M. Jørgensen, Joh. Rødvig og Chr. Sommer var tilstede som Repræsentanter for de tre københavnske Menigheder, Forstander Chr. Hansen samt Redaktør P. Olsen. Byens daværende Sognepræst, Provst Bostrup, udtalte fra Prædikestolen i Rønne Kirke Dagen efter hans Død, at Baptistmenigheden havde haft den store Sorg, at deres mangeaarige Forstander P. A. Holm var pludselig død. Han udtalte derefter nogle anerkendende Ord om ham og deres Samarbejde i Værgeraadet. Ved hans Begravelse blev der bl. a. sagt, at det var saa let at tale om P. A. Holm, for der var saa meget godt at sige om ham.

Kun sjælden træffer man et Menneske som ham, og man kan med en vis Ret sige om P. A. Holm, hvad Frelseren sagde om Nathanael: Sandelig, han var en Israelit, i hvem der ikke var Svig.

Jesper Andersen.

Jesper Andersen var en viljestærk Natur, der i en Aarrække øvede en ret stor Indflydelse i Menigheden. Han var født i Klemens den 3. September 1839 og blev vakt i 1862 ved en Traktat der hed „Haab for Evigheden“. Som ung Mand i sin uomvendte Tilstand regnede han slet ikke Barnedaaben for noget. Han stod Fadder 7 Gange, og naar de kom fra Kirken kunde han undertiden gaa hen til Vuggen, hvor Barnet laa, og sige: Forsager du Djævelen o. s. v.

Senere blev hans Søster omvendt, og Ipsen holdt Møder der. J. A. gik derhen nærmest for at gøre Nar af det, men Ipsens alvorlige Ord hindrede ham i sit Forsæt. Da han kom hjem, tog han ovennævnte Traktat frem, som han modvillig havde modtaget engang af sin Søster. Hans Hustru læste den højt, og han følte, at han havde intet Haab for Evigheden, men tænkte, der var Tid nok til at søge Gud. Paa samme Tid døde en af hans Bekendte temmelig pludselig. Spørgsmaalet om, hvad han skulde gøre for at blive salig, trængte da stærkt ind paa ham. Han bestemte sig til at bede, naar det blev Aften, men da Tiden kom, var det ham ganske umuligt. Efter adskillige Kampe, der gik saa vidt, at han maatte hæve med sit Arbejde, naaede han dog til Fred med Gud ved det Sted: Kommer hid til mig o. s. v.

Derefter vaagner Daabsspørgsmaalet hos ham. Han søgte Tranbergs Møder, men fik ingen Vejledning der. Efter at have gennemlæst det ny Testamente, hvori han satte Mærke ved alle de Steder, der talte om Daab, tager han baade Barnedøbernes og Baptisternes Skrifter, lægger dem ved Siden af hverandre og siger, at nu skal I gaa til Sags med hverandre, og saa skal du være Dømmer, siger han til det ny Testamente. Resultatet blev, at han ser klart, at Baptisternes Lære er efter Skriften. Det samme Resultat kom han til ved at tale med nogle af Tranbergs Lægprædikanter, der ikke kunde fremføre et eneste Guds Ord, der viste noget andet. Han blev da døbt i 1863.

Paa den Tid dannede Tranberg sin Frimenighed herovre, og Mennesker i Skarevis strømmede til hans Møder, og mange gik med i hans Menighed, og en Tid saa det ud til, som om Baptisternes Virksomhed skulde helt standses.

En af J. A.s Arbejdskammerater bliver urolig angaaende Daabsspørgsmaalet. Han gaar til Tranberg, da han var Medlem af hans Menighed, og raadfører sig med ham. Tranberg siger, at den Sag var meget vanskelig, og giver ham et Papir med nogle Skriftsteder. Dette Papir giver han J. A., der forklarer ham Skriftstederne. Han gaar igen til Tranberg og siger, at de duede ikke som Forsvar for Barnedaaben. Han opfordrer Tranberg

stærkt til et personligt Møde med J. A., hvad han dog ikke vil. Imidlertid kom der dog et Møde istand paa Lundegaard i Olsker; dog vilde Tranberg ikke selv føre Ordet, uagtet han var tilstede, men lod Chr. Møller tale. Kort efter gik 7 eller 8 ud fra Frimenigheden og til Baptistmenigheden. Dette var i Frimenighedens Blomstringstid i Aaret 1865.

Den gik dog meget hurtig tilbage igen, og da gik flere over til Baptistmenigheden. Om disse, som gik fra ham og til Baptistmenigheden, sagde Tranberg, at for dem var alle Helvedes Sluser opladte, og alle Naadens Kilder udtørrede.

J. A. blev valgt til Menighedens Prædikant i 1864. Han var tillige Kolportør og gik i mange Aar omkring paa Øen og solgte Bibler og andre religiøse Skrifter.

Ved en Lejlighed kom han ind til Pastor Sulgers, der dengang boede i „Bethania“ ved Aakirkeby. Han talte længe med Fru Sulger, og da han skulde sige Farvel og stod med Haanden paa Dørhaandtaget siger han: „Ja! hvem der har et saadant Lys i Guds Ord, som De har, og ikke følger Sandhedens Vej, vil Guds Aand engang forlade og Satans Aand drage ind.“ Disse Ord greb dybt ind i Fru Sulgers Sind, hun kunde ikke sove og var en stor Del af Natten i Bøn til Gud. Det varede dog en temmelig lang Tid, inden Fru S. gik helt ad Sandhedens Vej.

Hans Forkyndelse var sund evangelisk og forøvrigt temmeligt paavirket af Chr. Møllers Skrifter. J. A. sagde engang i sin Prædiken, at han havde intet lyst Billede fra sin Barndom, og dette havde nok sat et varigt Mærke paa ham.

J. A. døde den 3. Juli 1917 efter et trofast Arbejde i Menighedens Tjeneste.

H. P. Kruse.

Hans Peter Kruse var født den 10. Oktober 1858. Som Dreng var han egentlig en af dem, der „lavede Fest“, hvor han var. Han spillede udmærket paa Harmonika, og da han blev noget voksen, blev han meget benyttet som Musikant ved mindre Sammenkomster med Dans.

Da han kom i Lære, blev han P. A. Holms erklærede Yndling; de blev efterhaanden meget fortrolige, og i 1878 blev Hans Kruse omvendt og døbt til stor Glæde for P. A. Holm, men til lige saa stor Forundring for dem, der kendte ham.

Da Menigheden følte Savnet af et Instrument til at lede Sangen, mente man, at nu var Tiden kommen til at anskaffe et. Kruse tog straks Undervisning i at spille Orgel, hvad han hurtigt kom efter, da han altid spillede uden Noder.

I 1880 blev Sangkoret stiftet, som han jo havde sin store Andel i og var dets første Dirigent.

Hans Solosang var til megen Velsignelse i Missionsvirksomheden. Han fik efterhaanden et ret stort Udvalg af Sange og vidste altid at finde dem, der passede til den øjeblikkelige Stemning. Traf han noget paa Svensk, som han kunde bruge, sang han dem i en noget fordansket Form eller oversatte dem. Selv om Formen kunde være mangelfuld, gavnede altid hans Sange, fordi de var letfattelige og vejledende for Mennesker med Hensyn til deres Sjæls Frelse.

Hans Stemme var nærmest Bas-Baryton; den var jo helt uskolet, men hans medfødte musikalske Anlæg, hans tydelige Udtale og varme Inderlighed i Foredraget af hans Sange var Egenskaber, der jo altid har let ved at bane sig Vej til de menneskelige Følelser.

Ogsaa ved Afholdsforeningens Møder sang han undertiden. Ved en Lejlighed sang han en paa den Tid meget kendt Afholdssang: „Fader! kom hjem med mig nu o. s. v.“ En af de tilstedeværende blev dybt grebet, meldte sig med i Foreningen og blev senere i mange Aar dens Formand.

Hans Kruse har skrevet flere rigtig smukke aandelige Sange og ogsaa skrevet Melodier til nogle af dem. Der faldt ham engang en Bryllupssang i Hænderne, hvor hvert Vers begynder med „Velsign“. Af denne blev han inspireret og skrev de to smukke Vers: „Velsign o Gud dit Ord o. s. v.“ Naar han traf en Melodi, som han syntes godt om, forsøgte han at skrive en Tekst til den. Saaledes var det med: „O Synder, som tankeløs færdes paa Jord o. s. v.“, „Borte paa Syndens Vej o. s. v.“ og „Jeg er saa glad, at min Jesus har o. s. v.“. En af de sidste, maaske den sidste, var: „Som Stjernerne tindre o. s. v.“. Til denne skrev han ogsaa Melodien. Det er jo især „Herrens Løfter“, han her synger om. Han havde Brug for dem dengang, han gik nemlig tung og nedslaaet i sit Sind. Han havde saa mange mørke Anelser, men det er ret, som om han i denne Sang har faaet Lov at hvile ved „Herrens Løfter“. Han sammenligner her Engenes Blomster, Himmelens Stjerner og Himmelens Engle, den hvide Sne, alt det skønneste han ved, med Herrens Løfter i „Ordets de evige Vænge“. Dette var ret som en Hilsen fra „Løfternes Giver“, fra Lysets Hjem, der snart skulde aabne sine Porte for ham. Hans Kruse døde den 1. Septbr. 1894 til stor Sorg for hele Menigheden.

Menighedsraadet: *H. Westh, A. H. Riis, H. Jacobsen, Chr. Lind, G. Jensen,
Niels Engel, Joh. Larsen, Johs. Rødvig, Michael Andersen.*

BORNHOLMS BAPTISTMENIGHED I JUBILÆUMSAARET.

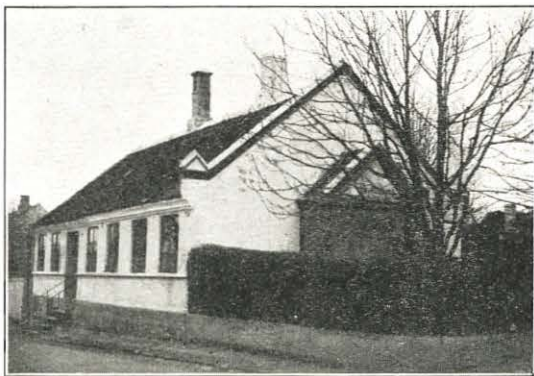
DET er for saa vidt en taknemmelig Opgave at give et Omrids af Livet i Menigheden, saadan som det ligger i Øjeblikket. Der har i hele Menighedens Historie aldrig været nogen lysere Tid, hvad Tilgang og Vækst angaar.

Ved Nytaarstide 1923 brød en Vækkelse ud, og den har bredt sig saa at sige over hele Øen ud til alle vore Missionsstationer. Vi har Grund til at tro, at henved 150 Mennesker i disse Maaneder har fundet Fred med Gud ved Troen paa Jesus Kristus. Af disse er der fra Nytaar til den 13. Maj døbt 109, en er optaget paa Bekendelse, og 5 er genoptagne. Denne store Tilgang har i Menighedslivet virket som Tilførsel af nyt Blod fornygende og fornyende.

Menigheden bestaar for Tiden af 10 Missionsstationer spredt rundt over hele Øen. Et Billede af Menigheden vil komme til at bestaa af 10 Enkeltbilleder fra de Steder, hvor Menighedens Medlemmer til dagligt mødes og virker.

Hasle.

Ad Cyklestien gennem den smukke og rigt afvekslende Nordskov har Gud ofte beredt deres Sind og Tanker, som var undervejs mod Hasle for at mødes med Byens Baptister, der er en af de mest nidkære og aandeligt varme Kredse, vi har. Midt i Byen ligger Menighedens hyggelige Kapel, der rummer henimod hundrede Mennesker. Ved Søndags- og Aftenmøder kommer der altid en stor og god Forsamling; og man har Søndagsskole- og Ungdomsvirkosomheden i god Gænge. Vor Sag i Hasle stod i Stampe gennem mange Aar, men i de

Kapellet i Hasle.

sidste 10—12 Aar har der været en jævn og god Tilvækst, saa Kredsen tæller for Tiden 75 Medlemmer.*) I vore Hjem i *Tofte* og *Sorthat* har der i de senere Aar været afholdt mange vel besøgte Møder.

*) Tallene er opgjort d. 13. Maj 1923, hvor intet andet er anført.

Vang.

7 Kilometer længere mod Nord paa en Skrænt ned mod Havet med den ene Husrække under den anden ligger Vang. Der har vi en af vore mindste Stationer. Der bor for Tiden 19 af Menighedens Medlemmer. I et lejet Lokale samles vore Venner og holder Skansen med seig Udholdenhed. Da vi tildels er det eneste Samfund, der virker i Vang, er der Grund til at vente en Høsttid.

Allinge-Sandvig.

I sin Glanstid for henved 20 Aar siden var Sandvig en af Menighedens betydeligste Stationer. Stenværksindustrien paa Hammeren gik godt, der var flyttet mange Mennesker til, og Menigheden drev en energisk og vellykket Mission. Det var paa den Tid, at afdøde Br. M. P. Hansen boede der og gjorde sit Livs største Indsats. — Hammerværkerne blev siden nedlagt, Befolkningen maatte søge Arbejde andre Steder. Det gik stærkt ud over Menighedens Virksomhed i de to Byer. Vi har ikke siden den Tid kunnet komme saadan paa Fode igen.

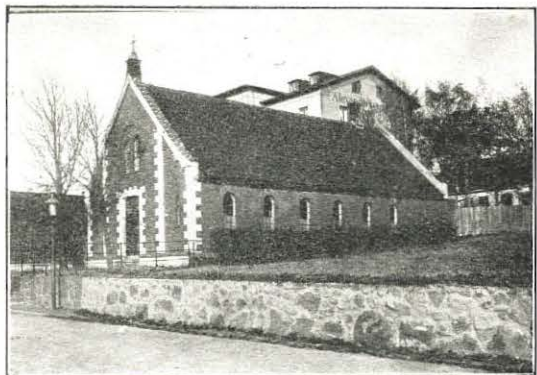

Kapellet i Allinge.

Kapellet i Sandvig blev i nogen Tid kun lidt benyttet, og der har været Tale om at afhænde det og fortsætte i Allinge, hvor Menigheden i 1918 købte Lokale. Dér bor de fleste af Menighedens Medlemmer, og der har Missionær C. Johansen boet i henved tre Aar.

Det bliver dog næppe den Vej, at Udviklingen vil bære hen. Ved Tilflytning og Daab er Flokken bleven betydelig forøget. Det gamle Kapel i Sandvig er bleven restaureret, og vil Gud fremdeles lade vort Arbejde lykkes, saa vil vi prøve paa at genvinde det tabte.

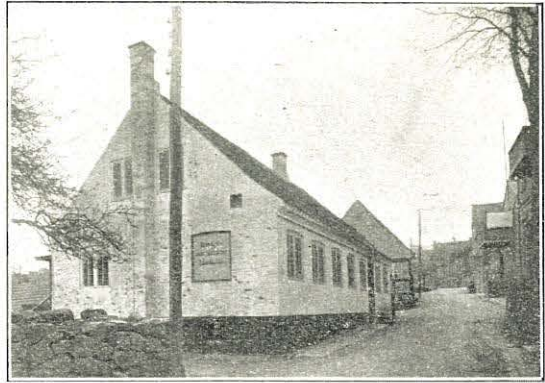
Og det er Kredsen med en god og redelig Vilje beredt paa at gøre noget for.

Kapellet i Sandvig.

Gudhjem.

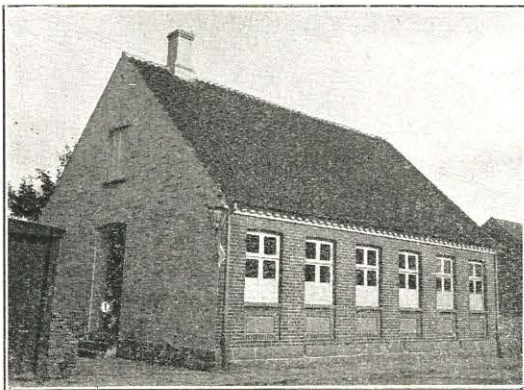
Gudhjem hører til de yngste af vore Missionsstationer. Der bor for Tiden 31 Medlemmer. De fleste af dem er enten tilflyttede eller vundne i Løbet af den sidste halve Snes Aar. Menigheden købte 1918 det gamle Afholdshjem, hvor der er indrettet en hyggelig Sal. Man slider tappert i det for at komme længere frem.

Mødesalen i Gudhjem.

Nexø.

Følger man Østkysten syd paa, kommer man gennem Svaneke, hvor

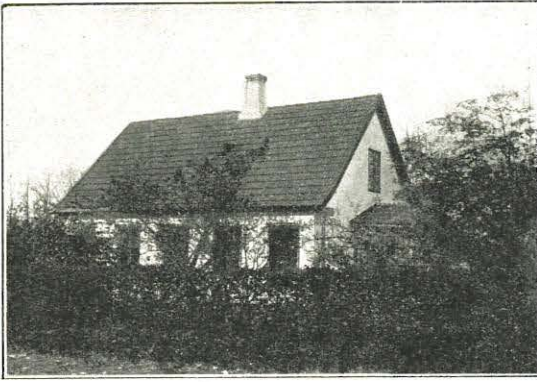
Kapellet i Nexø.

Menigheden atter har begyndt at afholde Møder, til Nexø, hvor vi har en af de ældste og største Kredse. Man kunde godt føje til, at det ogsaa er en af de mest stabile Stationer. Dels er der i Flokken en hel Del gode, gamle erfarne Medlemmer, og saa har ogsaa Br. G. Jensen, der i mange Aar har været knyttet til Nexø, gjort sit til det. Der er i Foraaret døbt 13 i Nexø. Denne Tilgang har be-

tydet meget der, hvor vi i lang Tid kun har gjort smaa Fremskridt. Ud fra Nexø har der i flere Aar været virket i Aarsdale.

Aakirkeby.

Til denne Kreds hører 42 Medlemmer, og disse bor rundt om Byen til alle Sider indenfor en Radius af 5—6 km. Til vor Virksomhed har vi hidtil maatte benytte lejede Lokaler; men Menigheden har i indeværende Aar besluttet at købe en Byggegrund, og saa snart Menigheden evner det, vil vi opføre en passende Bygning. Der er mange unge Hjem, og der er sikkert betydelige Muligheder for Fremtiden, hvis Menigheden magter at udnytte de Chancer, som de vidt spredte Hjem ligger inde med. I et Par Hjem udenfor Byen afholdes der Søndagsskole.

Mødesalen i Lobbæk.

Lobbæk.

I Lobbæk har Menigheden erhvervet en Ejendom, hvor der er indrettet en god Mødesal, og der samles en lille solid Flok Mennesker. En vel besøgt Søndagsskole og en energisk dreven Ungdoms-Virksomhed er Lyspunkter for Missionen i Lobbæk.

Aarsballe—Klemensker.

Til denne Kreds hører nogle missionsinteresserede Medlemmer. Der afholdes velbesøgte Ungdomsmøder baade i Aarsballe og i Klemensker, og der er ogsaa Søndagsskole begge Steder. Man sparer aldrig noget Offer, naar det gælder en Indsats for vor Sag. Vi har oftest vel besøgte Møder paa disse Stationer.

Østerlars—Østermarie

har indtil de allersidste Aar hørt til vore smaa og svage Stationer. Men i Løbet af de sidste Par Aar er Stillingen bleven helt forandret, idet der 1922 blev døbt 18, og i Aar er der døbt 11 derfra. De fleste Møder afholdes i Søster Augusta Petersens Hjem. Til større Møder og Missionsuger lejes Afholdshotellets store Sal, og der samles mange Mennesker. I Øjeblikket er Østerlars en af vore mest lovende Missionsstationer.

Rønne.

Rønne er baade den ældste og den største af samtlige Missionsstationer. Der har Menighedens Forstandere haft deres Bopæl, ligesom Menighedens ordinære Forhandlingsmøder altid holdes der. Rønne betragtes derfor ogsaa som Hovedstationen. Menigheden har, som andetsteds bliver omtalt, ejet to Kapeller, der efterhaanden blev for smaa, og vor nuværende rummelige Kirke har paa de store Dage knapt kunnet give Plads til dem, der kom.

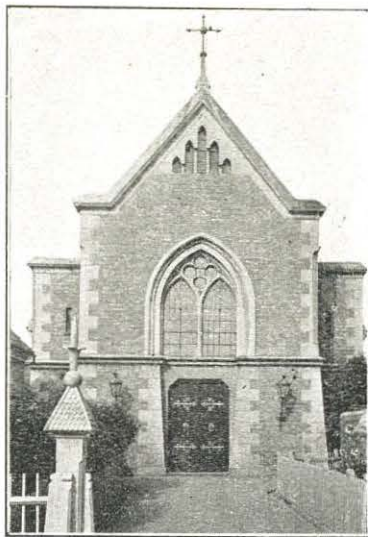
I sin Tid har Menigheden øvet en ret betydelig Indflydelse over en stor Del af Byens Befolkning. I de senere Aar har Fremmedbesøget til vore Gudstjenester været lille, naar man undtager Missionsugerne. Det indeværende Aar synes at varsle om en Forandring, idet der fra Rønnekredsen alene er døbt 44.

Indenfor Kredsen i Rønne er der Tid efter anden vokset adskillige Virksomheder op, og da de ellers ikke bliver omtalt andre Steder skal jeg nævne disse Misionsgrene hver for sig her.

Syforeningerne.

I mange Aar har Menighedens Søstre ved flittig Syssel med mangeartet Haandarbejde formaaet at skaffe betydelige Midler tilveje. Denne Virksomhed skal nok være begyndt med, at nogle Søstre tog sig for at strikke Strømper og lignende, som de saa selv gik ud og solgte ofte til Søfolk, der kom ind i Havnen; og Udbyttet deraf tilfaldt Menighedskassen.

Mandagen er Søstrenes Dag; de ældre Søstre bruger Eftermiddagen og de unge Aftenen til deres Arbejde. Denne Virksomhed har været en Form, hvorunder vore Søstre kan mødes og knyttes sammen. Noget tilsvarende for Brødrene har vi ikke. Ud over hele Menigheden, paa hver enkelt Station, har vore Søstre efterhaanden taget denne Gerning op. Og Resultatet i rede Penge er en Indtægtspost paa Menighedens Regnskab i Aaret 1922 alene paa 6875 Kr. 51 Øre.

Kirken i Rønne.

Strengeorkestrene.

De bornholmske Baptister har fra første Færd af været et Sangens og Musikkens Folk. Br. Mich. Andersen fortæller om Sangkoret og Hornorkestret, der blev taget i Brug allerede i Firserne. Noget senere blev Stryge- og Strengemusikken taget i Missionens Tjeneste. Det kneb her, som andre Steder, med at blive anerkendt, men efterhaanden har Strengeorkestrene, af hvilke der nu findes adskillige paa Øen, vundet sig en god Plads i Missionsarbejdet.

Sygehusmission og Hjælpeforeningen.

En lille Trop af vore Venner i Rønne har faaet en god og smuk Gerning betroet ved hver Søndag Formiddag mellem 11 og 12 at gaa ud paa Amtssygehuset, hvor de synger, læser et Bibelord og beder med Patienterne. Br. Johs. Dam er Leder for denne Virksomhed. Samme Broder har ogsaa Ledelsen af Menighedens Hjælpeforening, hvis Gerning gaar ud paa at besøge syge og gamle og tage sig af Menighedens Medlemmer, naar de paa en eller anden Maade trænger til en Haandsrækning.

Afholdsmissionen.

Indenfor Menigheden har Afholdsbevægelsen haft mange varmt interesserede Venner og Talsmænd. Menighedens tidligere Forstander Br. P. A. Holm gjorde et stort Arbejde for Ædruelighedens Fremme.

Menighedens Afholdsmission søger at holde Interessen for denne store Sag vedlige. Dens Leder er Br. Johs. Westh.

Missionsteltet.

I 1922 anskaffede Menigheden et Missionstelt med Siddeplads til 200

Missionsteltet.

Mennesker. Teltet har gjort det muligt for os at udføre et stort og planmæssigt Missionsarbejde i Sommermaanederne. Hver Station plejer at have Teltet en Uge, og det har ogsaa været benyttet paa Steder, hvor vi gerne vil optage en Mission. Det er Guds Riges Foraarsarbejde, vi faar udrettet i Teltet, og denne Mission har hurtigt vundet en god Plads blandt Øens Befolkning.

SØNDAGSSKOLEN.

BAPTISTMENIGHEDEN paa Bornholm begyndte Søndagsskolearbejdet med at oprette en Søndagsskole i Rønne 1855. Denne Søndagsskole var tillige den første paa Øen. Til at betjene den valgte Menigheden Søster *Stine Beck* og Brødrene *J. H. Dahl* og *Andreas Kofoed*. Br. Dahl blev inden ret længe ene om Ledelsen, og han betjente trolig Søndagsskolen i over 40 Aar, indtil Alderen tvang ham til at trække sig tilbage. Br. *Johan Larsen* blev hans Efterfølger gennem mange Aar.

Da Menigheden paa den Tid ikke ejede noget Forsamlingshus, afholdtes Søndagsskolen i Hjemmene.

Senere lejedes en Sal i St. Torvegade Matr. Nr. 605, omtrent hvor Evg. luthersk Missionshus senere er opført.

I 1861 købte Menigheden Ejendommen i Antoniestræde, hvor der blev indrettet Sal, og hvorved ogsaa Søndagsskolen fik fastere Bolig; siden den Tid har den været afholdt i Menighedens Kirker.

Man begyndte i 1855 med 6—7 Elever. Dette forbedredes efterhaanden betydeligt, saa man i Antoniestræde skilte Drengene og Piger i hver sin Klasse, og samtidigt samledes de ganske smaa Børn i en Klasse for sig.

Ganske tidligt blev der afholdt Julefest, som i Førstningen blev holdt i Br. D. F. Ipsens Hjem. Som en Opmuntring til Børnene uddeltes Bøger og Billeder; efterhaanden udviklede det sig til, at hvert Barn ved Julefesten fik en Gave, enten en Bog eller et Klædningsstykke. Dette Forhold vedblev indtil 1887, da Menigheden tog Beslutning om at afskaffe dette Gavesystem og i Stedet for give hver Elev i 13—14 Aars Alderen en Bibel, en Regel, som siden er bleven fulgt. Fra den tidligste Tid har Søndagsskolen haft en Udflugt om Sommeren. I den første Tid gik man sædvanlig til „Kurdts Lund“ (Lundens Minde), senere til „Sandflugten“ (Nordskoven).

I Haven ved Forsamlingshuset i Antoniestræde var der enkelte Træer, hvis Frugt tilfaldt Søndagsskolen. Gule Blommer og Pærer blev i Frugt-tiden uddelt til Børnene ved Søndagsskolens Slutning. Pærer af et ret frugtbart Træ solgtes til Menighedens Medlemmer, og Indtægten tilfaldt Søndagsskolen. Dette Pæresalg, som Br. Dahl i Reglen forestod, gik for sig efter Mødet en søgn Aften, og Frugten udmaaltes i en Krukke til en fastsat Betaling. Man har endnu en Liste over dette Pæresalg.

Allerede 1856 omtaler Menighedens Forstander Br. Ryding paa Konferencen i Hamborg, at der var tre Søndagsskoler paa Bornholm. Hermed mener han Søndagsskolen i Rønne, en Søndagsskole, der var bleven oprettet i *Snogebæk*, og saa en Bibelklasse for voksne, som Br. *H. Larsen* i *Aaker* havde paabegyndt. De to sidstnævnte Virksomheder ophørte imidlertid snart. H. Larsen udvandrede snart efter til Amerika.

1859 begyndtes en Søndagsskole i *Aaker* i Br. Chr. Ibsens Hjem. Da dens Ledere, to unge Søstre, hvoraf den ene blev gift med Morten Kofoed og den anden med G. Marker, ved deres Giftermaal flyttede andre Steder hen, ophørte den.

I *Nexø* oprettede Br. *Chr. Thorn* en Søndagsskole i 1867. Saa længe der ikke var anden Søndagsskole i *Nexø*, kom der over et halvt hundrede Børn, men da Luthersk Missionsforening og Frimenigheden begyndte Søndagsskole, sank Børneantallet, og da Sognepræsten energisk advarede Folk imod at sende deres Børn i Baptisternes Søndagsskole, saa kom der tilsidst saa faa Børn, at man indstillede Virksomheden i 1880. I 1888 oprettede man atter en Søndagsskole, som, da Kapellet i 1889 blev opført, flyttede derhen, og der har den siden uden Afbrydelse været fortsat.

1869 blev der i Br. Jesper Andersens Hjem i *Olsker* paabegyndt en

Søndagsskole, der varede i ca. tre Aar. Senere tog Vennerne fra Allinge-Sandvig Søndagsskolegerningen op i Olsker paany; denne Gang hos Br. H. Wang, L. Vedbygaard. Den holdtes i Gang til 1916.

I *Sandvig* tog man Søndagsskolearbejdet op i Efteraaret 1891. Den afholdtes til at begynde med i Br. Esper Hansens Hjem, men flyttede Aaret efter hen i det nyopførte Kapel. Denne Søndagsskole blev en Tid den betydeligste næst efter Søndagsskolen i Rønne. I de senere Aar har denne Søndagsskole været afholdt i Allinge.

Menighedens Medlemmer fra Sandvig begyndte 1898 en Søndagsskole i Br. L. Larsens Hjem i *Vang*; den er senere flyttet til en lejet Sal og betjenes af Søskenne i Vang.

Brødre fra Rønne optog Søndagsskolegerningen i *Hasle* i 1886 i Møller Chr. Petersens Hjem. Den ophørte noget efter. Senere begyndte man en Søndagsskole igen i lejede Lokaler, og den har med Held været fortsat siden af Søskenne i Hasle.

I *Svaneke* havde man forud for Kapellets Opførelse afholdt Søndagsskole i lejede Lokaler. Denne Søndagsskole var i sin Tid besøgt af henimod 60 Børn; og den var en betydelig Del af Menighedens Virksomhed i Svaneke. Denne Søndagsskole ophørte 1910.

I *Østermarie* har der siden 1902 været afholdt Søndagsskole i forskellige Medlemmers Hjem skiftevis i den nordre og søndre Ende af Sognet. I de sidste Aar har Søndagsskolen været afholdt paa Risenvang i Søster Augusta Petersens Hjem.

I *Gudhjem* forsøgte man forgæves at afholde Søndagsskole i Bødker Rønnes Sal; senere har Søskenne med Held taget Søndagsskolegerningen op i Mødesalen.

Straks efter at Br. *John Nielsen* var kommen i Menigheden, begyndte han en Søndagsskole i sit Hjem i *Klemensker* og fortsatte dermed, indtil han flyttede fra Sognet. Efter den Tid har Søndagsskolen været fortsat i Br. Nic. Hansens Hjem og i Klemens Kro. Siden 1898 har der ogsaa været afholdt Søndagsskole i Søskenes Hjem i Aarsballe.

I *Aaker* har der fra 1919 været afholdt Søndagsskole i Br. C. Mortensens Hjem, og 1923 er der paabegyndt en Søndagsskole i Br. Nic. Hansens Hjem.

Det var i 1915 at Menigheden købte en Ejendom i *Lobbæk*, og Aaret efter oprettedes en Søndagsskole, hvor der forholdsvis har været samlet mange Børn.

(Samlet paa Grundlag af Optegnelser af Forstander P. A. Holm).

UNGDOMSFORENINGEN.

Allerede tidlig havde man en Følelse af, at man burde gøre noget særligt for Ungdommen i Menigheden. Man gjorde flere Forsøg uden dog at faa noget i Gang, som kunde kaldes Ungdomsvirksomhed. Man forsøgte at samle de unge til Samtaler og Foredrag, og desuden var der enkelte Hjem, der stod aabne for dem, og hvor de ofte søgte hen og blev mødt med Forstaaelse. Nogle af disse unge er nu i Samfundets Tjeneste, og Minderne fra den Tid har de endnu Glæde af at drage frem. Først i 1896, da Br. M. Jørgensen kom fra Amerika med Idéen til „unge Folks Foreninger“, blev en Ungdomsforening dannet tildels efter den amerikanske Ungdomsbevægelses Mønster.

Br. *N. H. Engel* blev dens første Formand, og P. A. Holm og enkelte andre af Menighedens ledende Mænd deltog med stor Interesse i denne Virksomhed. Adskillige af de unge fra den Tid mindes endnu med Glæde den alvorlige og opbyggelige Aand, der ofte hvilede over Møderne.

Blandt de senere Formænd skal især nævnes Br. *Chr. Sommer* og afdøde Br. *Thure Clausen*, som forstod at underholde de unge paa en gavnlig Maade. Br. *Carl Holm* var ogsaa en Tid Foreningens Formand, og Ungdommen samledes om ham med Glæde.

Efterhaanden blev der dannet Ungdomsforeninger mange Steder paa Øen, hvilke har sluttet sig sammen til et „Ungdomsforbund“, hvis Formand for Tiden er Br. *Anhøj*.

Ungdomsforeningen i Rønne ledes for Tiden af Br. *Johs. Westh*, hvem Ungdommen gerne samles om.

SANGKORET OG HORNORKESTRET.

Straks efter at Kapellet i Skolestræde blev „taget i Brug“, blev Sangkoret dannet, og det sang første Gang den første Søndag i September 1880. Det bestod af 8 Medlemmer samt *H. Kruse*, der ledede det. Den første Sang, man indøvede, var en Terzet: Jeg Glæde fandt i Sorgen. — Melodi: Jeg elsker Søndagsskolen, som staar i Truvé's „Andlige Sanger“.

Korsang var paa den Tid meget sjælden herovre og ikke mindst i den Kreds, hvorfor det jo vakte almindelig Glæde og Begejstring, og enkelte

Ungdomsstævne 1923.

syntes jo, det lød rent ud himmelsk. Den næste Sang, der skulde indøves, var „Der er en Port o. s. v.“ Denne var jo firstemmig og beredte en Del Vanskeligheder, da man ikke vidste, at Tenorstemmen skulde lægges om fra F- til G-Nøgle. Dette viser jo, under hvor smaa Forhold, man begyndte, men alligevel kom Sangkoret til at gavne og øvede en ret betydelig Indflydelse i Missionsvirksomheden gennem Tiderne.

I 1894 døde Br. H. Kruse, og Br. Michael Andersen overtog da hans Gerning baade som Leder af Sangkoret og som Organist.

Hornorkestret blev dannet i Aaret 1885. Anthon Boss og en anden Br. i Menigheden havde tidligere blæst Kornet. Dette ledede Tanken hen paa, at man forholdsvis let kunde faa et saadant Orkester dannet. For at faa Instrumenter var der nogle Brødre, som laante Pengene i Sparekassen, og for at holde dem skadesløse blev der dannet en „Sang- og Musikforening“. Tre andre Brødre blev oplært til at blæse de andre Instrumenter, og med Br. *Anthon Boss* som Leder har det virket til megen Gavn og Glæde ved Friluftsmøder og Udflugter.

I den Tid hørte man sjælden Hornmusik undtagen paa Forlystelsessteder og ved Militæret. Mange af Menighedens Medlemmer saa derfor med Betænkelighed derpaa. P. A. Holm holdt da ved en Lejlighed en Tale, hvori han bl. a. sagde, at Sang og Musik var givet af Gud til Menneskers Glæde, og det gjaldt for de Kristne at udnytte det saa meget som muligt i det Godes Tjeneste. En Del vedblev dog at være utilfredse dermed, og for Sangkorets Vedkommende fik de gennemført, at de ikke maatte synge „Vekselsange“, dermed mentes Sange, hvor Stemmeføringen var noget indviklet, og hvor Teksten derved blev uforstaaelig. Dette blev dog ret snart forandret, og Sangkoret fik Lov at synge, hvad de selv fandt passende.

MENIGHEDENS HJÆLPEPRÆDIKANTER.

Bornholms Menighed har en god og stor Stab af Brødre og en Søster, som udfører et betydeligt Arbejde særlig ved Afholdelse af Møder om Søndagen. Ved deres Hjælp er det muligt for Menighedens Medlemmer at samles til Møde de fleste Steder hver Herrens Dag og paa enkelte Stationer et Par Gange om Maanedn.

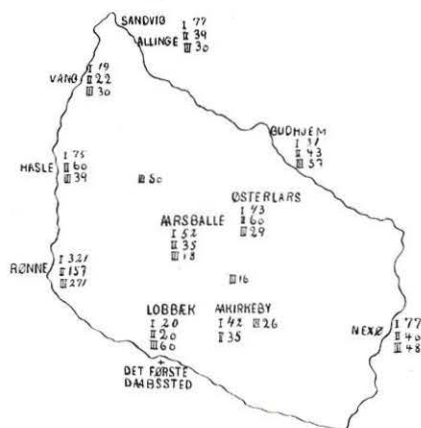
Br. Anthon H. Riis, der er ældst i Tjenesten, og som i en Aarrække har virket en Del udover Søndagsmøderne, er født i Allinge d. 26.—1.—1871, døbt d. 1.—1.—1888 og ordineret d. 1.—1.—1911.

Br. Georg Jensen kom som ganske ungt Menneske til Nexø, hvor han blev vundet for Gud, fik sin Plads i Menigheden og har hele Tiden siden boet i Nexø. Br. G. Jensen er født i Sorø d. 23.—4.—1878, døbt d. 31.—12.—1893 og ordineret d. 1.—1.—1911.

Br. Hans Westh er ligesom Br. A. H. Riis Barn af Baptister og har fra sin tidligste Barndom gaet ud og ind blandt Baptisterne her paa Øen og har haft sin Glæde der. Br. H. Westh er født i Vestermarie d. 16.—1.—1863, døbt d. 19.—6.—1887 og ordineret d. 30.—12.—1917.

Søster Else Sulger indtager en Særstilling som Menighedens eneste kvindelige Hjelpeprædikant. Fru Sulger, der er Lærerinde i Rønne Kommuneskole og Enke efter Frimenighedspræst C. Sulger, har fra første Færd af været knyttet nær til Missionsarbejdet i Almindelighed og har i flere Aar taget Vare paa Hedningemissionens Interesser i Menigheden. Fru Sulger er født i Harte pr. Kolding d. 25.—11.—1858, døbt d. 2.—2.—1919 og valgt til at forkynde Guds Ord d. 2.—3.—1919.

Desuden er der nogle unge Brødre, som i nogen Tid har hjulpet til i Prædikegerningen. Vi er i Menigheden glade for deres Gerning. Gud bevare dem som nyttige og brugbare Mænd.

- I. Menighedsmedlemmer.
- II. Medlemsantal i Ungdomsforeningen.
- III. Elevantal i Søndagsskolen.

STATUS PR. 1. DECEMBER 1922.

AKTIVER.

Kontant Beholdning	Kr.	5240,96
Faste Ejendomme (7 Kirker og Kapeller) ..	„	80700,00
Missionsteltet	„	1500,00
Offerdagsfonden	„	9802,02
Resterende Bortsalgsregninger	„	3400,70
Inventar	„	12500,00
		<hr/>
	Ialt Kroner	113143,68

PASSIVER.

Prioriteter i Menighedens Ejendomme.....	Kr.	28377,76
Andre Laan.....	„	9400,00
Balance:		
Menighedens Nettoformue	„	75365,92
		<hr/>
	Ialt Kroner	113143,68

OVERSIGT DEN 13. MAJ 1923.

	Rønne	Hasle	Vang	Allinge-Sandvig	Gudhjem
Menighedsraadet:					
Forstander	Johs. Rødvig				
Menighedstjenere	Joh. Larsen Michael Andersen	A. H. Riis		Chr. Lind	
Stationsleder	H. Jacobsen Johs. Rødvig	A. H. Riis	L. P. Larsen	J. J. Hansen	Th. Christensen
Forsamlingssted	Kirken	Kapellet	Mødesalen	Mødesalen og Kapellet	Mødesalen
Medlemsantal	321	75	19	77	31
Kasserer	H. Jacobsen	H. P. Hansen	L. P. Larsen	Chr. Westh	Fru Iversen
Ungdomsforeningens Leder	Johs. Westh	H. P. Kofoed	H. C. Andersen	H. C. Andersen	Th. Christensen
Do. Medlemsantal	157	60	22	39	43
Søndagsskolens Leder	H. Jacobsen	Emil Hansen	Alfred Holmgreen	Chr. Lind	Th. Christensen
Do. Elevantal	217	26	30	30	57
Bibelklassens do.	54	13			
Syforeningens Leder	Fru P. Samson " A. Holmgreen " M. Kjøller Pauli Andersen	Fru H. Hansen	Fru O. Larsen	Fru J. Westh	Fru H. Iversen " H. Rønne
Sangkorets Dirigent	Anth. Boss				
Hornorkestrets do.	Johs. Lund	E. Hansen			
Strengorkestrets Leder	Fru Sulger	H. P. Hansen		V. Larsen	Th. Christensen
Hedningemissionskredsens Leder	Johs. Dam	H. P. Hansen			
Hjælpekassens Leder	Johs. Westh				
Afholdsmissionens Leder	Fru Sulger	A. H. Riis			
Valgte Prædikanter					

OVERSIGT DEN 13. MAJ 1923.

	Nexø	Aakirkeby	Østermarie Østerlars	Klemensker Aarsballe	Lobbæk
Menighedsraadet:					
Menighedstjenere	G. Jensen	Niels Engel			Hans Westh
Stationsleder	G. Jensen	Niels Engel	H. Thorsen	O. Hammer	I. P. Sommer
Forsamlingssted	Kapellet	Afholdshotellet	Risenvang	Klemens Kro og Træbenemøllen	Mødesalen
Medlemsantal	77	42	43	52	20
Kasserer	G. Jensen	Niels Engel	Chr. Kofoed	P. M. Hansen	I. P. Sommer
Ungdomsforeningens Leder	Hj. Lindahl	E. Sonne	Th. Christensen	V. Mortensen	E. Sonne
Do. Medlemsantal	40	35	60	35	20
Søndagsskolens Leder	I. Lindahl	{ M. Jensen Niels Engel	Fru Aug. Petersen	{ V. Mortensen Fru Hammer	Andr. Lind
Do. Elevantal	31	{ Bondeløkke 16 Bækkelund 26	29	{ Aarsballe 18 Klemensker 50	60
Bibelklassens do.	17				
Syforeningens Leder	{ Fru E. Andersen „ A. Lindahl		{ Fru P. Marcussen „ K. Hansen	Fru M. Hammer	
Sangkorets Dirigent.	I. Lindahl				
Strengorkestrets Leder	Hj. Lindahl	Em. Hansen			
Hedningemissionskredsens Leder .	G. Jensen				
Hjælpekassens Leder	G. Andersen				
Valgte Prædikanter	G. Jensen				H. Westh

MEDLEMSSTATISTIK.

Aarstal	Antal Medlemmer pr. 1. Jan.	Døbte	Tilrejist	Genoptaget	Optaget paa Bekendelse	Døde	Bortrejist	Udelukket	Fratraadt	Slettet	Antal Medlemmer pr. 31. Decbr.
1848		7	1								8
1849	8										8
1850	8	6									14
1851	14	10						2			22
1852	22	7	1								30
1853	30	5	1					1			35
1854	35	1									36
1855	36	4	3			1	1	1			40
1856	40	11	5								56
1857	56	14		1		3	1	3			64
1858	64	9	2			1		2			72
1859	72	15	1				1				87
1860	87	12	1		1	1	1	8			91
1861	91	5				2	10	3			81
1862	81	4		4		3	1	8			77
1863	77	12		1		1		5			84
1864	84	4		3		1		1			89
1865	89	6		1			1				95
1866	95	7		1		2	1	1			99
1867	99	5				3	1	2			98
1868	98	17	1	1		1	4		2		110
1869	110	9	3	2		1	2	4			117
1870	117	2	1			4					116
1871	116	1	1	1		2	2	3			112
1872	112	17		2			1	1			129
1873	129	4		1				2			132
1874	132	4			7	3	1	3			136
1875	136	2		1	2	2	3	6			130
1876	130	8				2	1				135
1877	135	2				3	3				131
1878	131	5			1	5					132
1879	132	15				2	4	3			138
1880	138	4			1	3	2	2			136
1881	136	16				2		4			146
1882	146	7			1	2		2			150
1883	150	26		1		3					174
1884	174	16				3	2				185
1885	185	11		2		4		12			182
1886	182	21		4		4	2	2			199
Overføres		331	21	26	13	64	45	81	2		

MEDLEMSSTATISTIK.

Aarstal	Antal Medlemmer pr. 1. Jan.	Døbte	Tilrejist	Genoplaget	Optaget paa Bekendelse	Døde	Bortrejist	Udelukket	Fratraadt	Slettet	Antal Medlemmer pr. 31. Decbr.	
	Overf.	331	21	26	13	64	45	81	2		199	
1887	199	33	1	1		6	3	3			222	
1888	222	50		1	1	3	6	7	1		257	
1889	257	48	2	1	2	3	8	5	1		293	
1890	293	63	3			3	10	2			344	
1891	344	40	7			5	16	6	1		363	
1892	363	44	5	8	1	5	27	11	2		376	
1893	376	41	7	1	1	6	3	9	1		407	
1894	407	70	4	3		5	14	13	6		446	
1895	446	33	4	3	1	3	22	11	3		448	
1896	448	31	7	6		6	4	8	13		461	
1897	461	45	2	2	1	5	6	10	4		486	
1898	486	34	2		1	5	10	6	2		500	
1899	500	23	3		1	4	7	7			509	
1900	509	40	4	2		13	9	5	4		524	
1901	524	16	4	2		6	11	6	1		522	
1902	522	23		4	3	4	17	4	3		524	
1903	524	16	3	2		4	28	8		1	504	
1904	504	13	3	3	1	6	11	3			504	
1905	504	34	13	4	3	5	20	3	1		529	
1906	529	70	6	5	1	3	18	6	1		583	
1907	583	24	4			7	16	6	4		578	
1908	578	10	9	4		9	11	4	3		574	
1909	574	15	7			8	13	6	3		566	
1910	566	15	10		1	10	12	7			563	
1911	563	24	11		1	13	19	5	1		561	
1912	561	25	6	4	1	7	13	7			570	
1913	570	54	5	5		11	25	6	2		590	
1914	590	14	11	2		11	20	8			578	
1915	578	23	8		1	10	13	10			577	
1916	577	12	1	7		9	27	7	4		550	
1917	550	27	10	3		9	14	5	2		560	
1918	560	13	7	1		8	15	6	2		550	
1919	550	76	25	5		7	23				626	
1920	626	29	14	5		8	24	5	3		634	
1921	634	19	15	4	2	8	16	6	8	5	631	
1922	631	33	10	3		9	11	3	1		653	
1923	653	109	2	5	1	4	5	1	3			
Ialt		1620	256	122	37	312	572	306	82	6	13. Maj 1923:	757

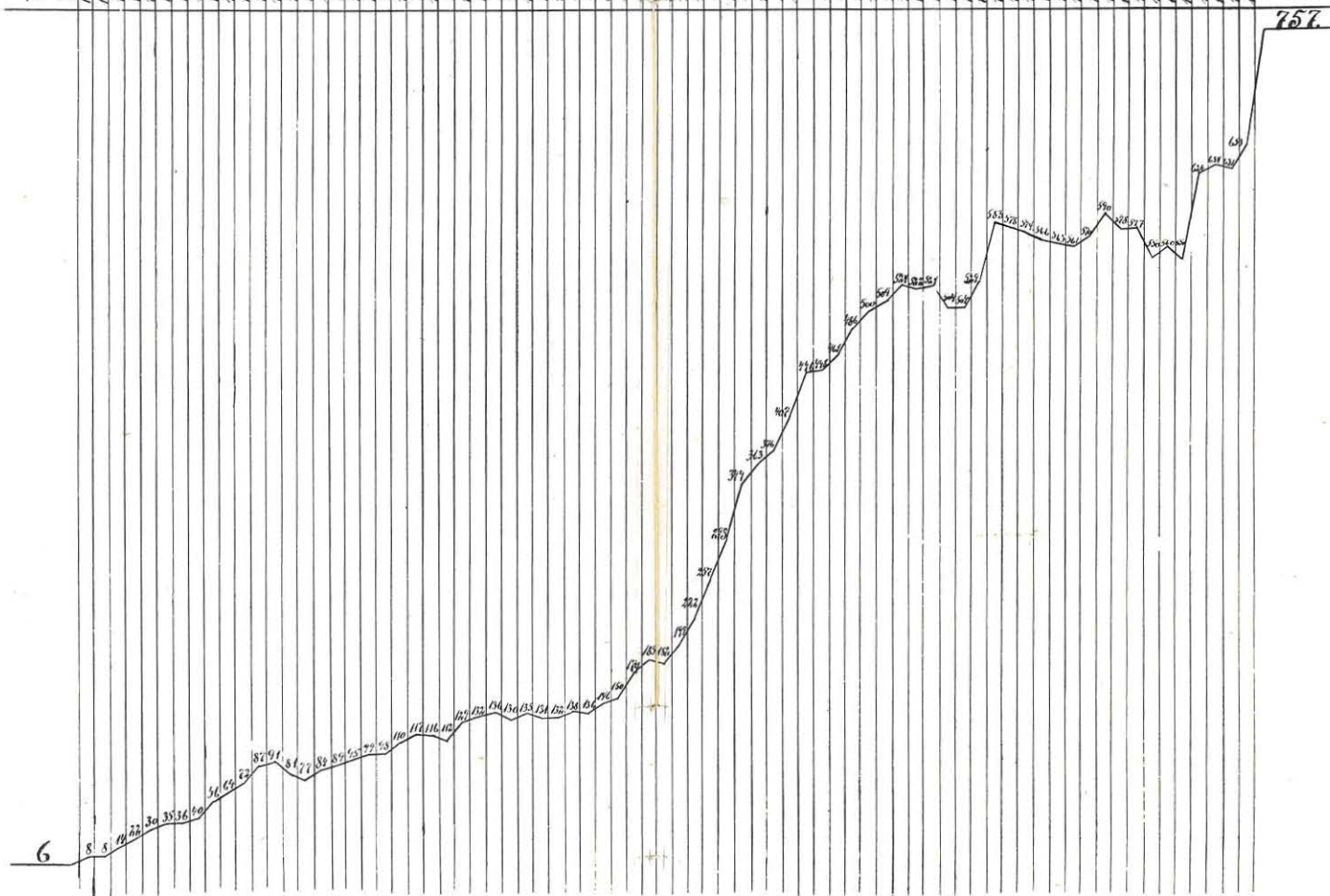
1848

Grafisk Tavle

13 Maj

1923

139 Maj 1848 *Mædlemantal p. 1. Januar i Aarene* 139 Maj 1923

757

